

**Чернівецький торговельно-економічний інститут
Державного торговельно-економічного університету**

Кафедра фінансів, обліку і оподаткування

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**«РИНОК БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ: ТЕНДЕНЦІ ТА
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ»**

на матеріалах **Чернівецького відділення Приватбанку №5**

Студента 2 курсу, 704 групи
спеціальності 072 «Фінанси,
банківська справа, страхування
та фондовий ринок»
освітньої програми «Фінансовий
моніторинг та податковий
менеджмент»

Ребенчука Юрія
Васильовича

Науковий керівник:
(к.е.н., доцент)

Грицюк Ілля
Васильович

Завідувач кафедри:
(д.е.н., професор)

Чорновол Алла
Олегівна

Чернівці 2024

АНОТАЦІЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

Студента Ребенчука Юрія Васильовича

Кафедра фінансів, обліку і оподаткування

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»

Тема роботи: Ринок банківських послуг в Україні: тенденції та перспективи розвитку

Анотація

У науковій роботі досліджено ринок банківських послуг в Україні, зокрема його поточний стан, основні тенденції та перспективи розвитку в умовах економічних трансформацій, глобальних фінансових змін і війни з Росією. Охарактеризовано роль банківської системи у забезпеченні макроекономічної стабільності та підтримці фінансової інфраструктури країни. Аналізу піддано структуру та функціонування банків, а також їхню організаційну побудову в умовах постійних економічних змін. Досліджено вплив глобалізації та міжнародних фінансових процесів на український фінансовий сектор, а також інтеграцію банківської системи України в європейський фінансовий простір. На основі даних АТ КБ “ПриватБанк” проаналізовано фінансову стабільність банківської системи, зокрема структуру активів і пасивів банків, визначено основні проблеми, з якими стикається система в умовах війни, зокрема зростання фінансових ризиків та потреби в адаптації до нових економічних реалій.

The summary

The scientific work investigates the banking services market in Ukraine, particularly its current state, key trends, and development prospects amid economic transformations, global financial changes, and the war with Russia. The role of the banking system in ensuring macroeconomic stability and supporting the country's financial infrastructure is characterized. The structure and functioning of banks, as well as their organizational setup in the context of ongoing economic changes, are analyzed. The impact of globalization and international financial processes on the Ukrainian financial sector, as well as the integration of Ukraine's banking system into the European financial space, is examined. Based on data from PJSC “PrivatBank,” the financial stability of the banking system is analyzed, specifically the structure of assets and liabilities of banks.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СУТНОСТІ РИНКУ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ	7
1.1 Сутність банківських послуг	7
1.2 Види та фактори впливу на банківські послуги	13
1.3 Методи оцінки банківських послуг	18
Висновки до розділу 1.	24
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ РИНКУ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ	26
2.1 Аналіз ринку банківських послуг в Україні	26
2.2 Дослідження організаційно-економічних показників АТ КБ «Приватбанк»	39
2.3 Оцінка банківських послуг АТ КБ «Приватбанк»	46
Висновки до розділу 2.	54
РОЗДІЛ 3. РОЗРОБКА РЕКОМЕНДАЦІЙ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ РИНКУ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ	57
3.1 Зарубіжний досвід ринку банківських послуг	57
3.2 Шляхи впровадження удосконалення ринку банківських послуг в Україні	64
3.3 Оцінка запропонованих заходів	70
Висновки до розділу 3.	75
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	76
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	80
ДОДАТКИ	85

ВСТУП

Актуальність дослідження. Ринок банківських послуг в Україні є одним із ключових елементів фінансової системи країни, адже він забезпечує функціонування економічної інфраструктури, стабільність фінансових потоків та сприяє розвитку бізнесу. Однак останні десятиліття цей сектор зазнав значних змін, спричинених різноманітними економічними, соціальними, технологічними та політичними факторами. Після економічних криз, зокрема глобальної фінансової кризи 2008 року та політичної нестабільності в Україні, банківська система країни знаходилась під великим тиском. Водночас, сучасні тенденції, такі як розвиток цифрових фінансів, нові технології та зміни в регулюванні, значно впливають на структуру та динаміку ринку банківських послуг.

Останні роки показали важливість розвитку та адаптації банківських послуг до потреб споживачів в умовах глобалізації та швидких технологічних змін. Зокрема, спостерігається зростання популярності електронного банкінгу, мобільних додатків, а також нових форм фінансових інструментів, таких як криптовалюти та блокчейн-технології. Водночас банківські установи мають постійно адаптувати свої стратегії для відповіді на такі виклики, як підвищення конкуренції на ринку, зростаючий попит на персоналізовані послуги та зростання важливості питання безпеки даних у процесі надання фінансових послуг.

Крім того, фінансова стабільність України значною мірою залежить від ефективності функціонування банківської системи. У свою чергу, стабільний та добре регульований ринок банківських послуг сприяє розвитку підприємницької діяльності, залученню інвестицій, покращенню доступу до кредитних ресурсів, а також забезпеченню стабільності національної валюти. За таких умов особливо важливою є задача удосконалення та розвитку цього ринку через створення сприятливого регуляторного середовища, впровадження інновацій та технологічних рішень.

Важливим аспектом є й те, що сучасний банківський ринок в Україні перебуває на етапі трансформації, що зумовлено активною політикою дерегуляції, реформуванням національної економіки та інтеграцією в міжнародну фінансову систему. Інвестиційна привабливість країни, розвиток малих і середніх підприємств, а також реформи в державному управлінні фінансами безпосередньо залежать від ефективності функціонування банківської системи.

У зв'язку з вищезазначеним, **метою дослідження** є необхідність вивчення та прогнозування його розвитку ринку банківських послуг, виявленні нових перспективних напрямів для зростання банківських установ, а також визначенні механізмів адаптації до змінних умов.

Предметом дослідження є тенденції та перспективи розвитку ринку банківських послуг в Україні. Це включає в себе аналіз сучасного стану банківського сектора, інноваційні технології в наданні фінансових послуг, зміни в попиті та пропозиції, а також інструменти та методи регулювання банківської діяльності в умовах посткризової економіки.

Об'єктом дослідження є банківські установи України, їхні послуги, а також ринок фінансових послуг, що надаються банками. Це включає вивчення діяльності як комерційних, так і державних банків, аналіз їх взаємодії з клієнтами, впровадження нових технологій, а також дослідження державного регулювання та стабільності банківської системи.

Завданням дослідження є:

- Визначити сутність банківських послуг;
- Дослідити види та фактори впливу на банківські послуги;
- Висвітлити методи оцінки банківських послуг;
- Провести аналіз ринку банківських послуг в Україні;
- Здійснити дослідження організаційно-економічних показників АТ КБ «Приватбанк»;
- Дати оцінку банківських послуг АТ КБ «Приватбанк»;
- Дослідити зарубіжний досвід ринку банківських послуг;

- Розробити шляхи впровадження удосконалення ринку банківських послуг в Україні;
- Дати оцінку запропонованих заходів.

Методи дослідження базуються на комплексному підході, що дозволяє аналізувати різні аспекти ринку банківських послуг. Для цього застосовуються методи аналізу та синтезу, порівняння та статистичні методи для оцінки тенденцій розвитку, а також прогнозування майбутніх змін на ринку. Ключовими методами дослідження є: аналіз тенденцій розвитку ринку банківських послуг, статистичний аналіз, порівняльний аналіз.

Інформаційною базою дослідження є офіційні звіти Національного банку України, статистичні дані, публікації вітчизняних і зарубіжних економічних видань, аналітичні звіти банківських установ, дані міжнародних фінансових організацій, а також інтернет-ресурси, що спеціалізуються на фінансах і банківському секторі. Також використовуються дослідження та наукові праці, що аналізують еволюцію ринку банківських послуг в Україні, звіти міжнародних фінансових консультантів та аналітиків.

Наукова новизна одержаних результатів роботи полягає у комплексному дослідженні ролі ринку банківських послуг в Україні, а також висвітленні пропозицій щодо шляхів регулювання діяльності банків в умовах війни.

Публікації. Основні положення та результати кваліфікаційної роботи були оприлюднені у Збірнику студентських наукових праць Чернівецького торговельно-економічного інституту ДТЕУ за темою дослідження, Чернівці, 2024 рік.

Обсяг та структура кваліфікаційної роботи. Випускна кваліфікаційна робота складається із вступу, 3 розділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи становить – 86 сторінок, основний зміст роботи викладено на 79 сторінках. Робота містить 5 рисунків, 14 таблиць.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СУТНОСТІ РИНКУ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ

1.1 Сутність банківських послуг

Для розвитку економіки будь-якої держави необхідна розвинута структура фінансового ринку. Фінансовий ринок – це сукупність економічних відносин, що виникають між споживачами та постачальниками фінансових ресурсів, а також фінансовими посередниками під час їхньої діяльності, допоміжними та іншими фінансовими корпораціями. До того ж, сюди входять відносини з боку державних регуляторів, які здійснюють контроль за такою діяльністю. Останній, маючи складну організаційну структуру, функціонує для забезпечення належного обігу фінансових ресурсів. Основними учасниками, що володіють значною часткою фінансових ресурсів держави, є депозитні та недепозитні фінансові посередники, а також допоміжні фінансові корпорації.

Згідно з постановою Національного банку України від 30.04.2010 р. № 223 [4], платіжна послуга визначається як діяльність, що забезпечує виконання платіжних операцій із використанням спеціального платіжного засобу, яку здійснюють постачальники платіжних послуг. Подібне визначення міститься в постанові Національного банку України від 05.11.2014 р. № 705, де платіжна послуга описана як діяльність для забезпечення виконання платіжних операцій із використанням електронного платіжного засобу, що також здійснюється постачальниками платіжних послуг [5]. Проте ці визначення не є повністю уніфікованими та не мають єдиної змістової форми. Враховуючи тематику статті, слід зазначити, що законодавець розглядає «послугу» переважно як вид діяльності.

Основними учасниками ринку фінансових послуг виступають банки. Сьогодні банківські послуги мають монопольний характер і прагнуть стримати появу нових учасників із сучасними технологіями. Банківська

діяльність є важливою складовою фінансової системи держави, однак за роки незалежності вона не набула цілісності. Аналіз етапів розвитку банківської діяльності показує, що цей економічний феномен не виник випадково, а сформувався в результаті поступової еволюції.

Перші банки з'явилися в Європі ще в XIV столітті, і деякі з них продовжують функціонувати досі, утворюючи банківські мережі. Передумовою для створення банків стало надання окремих послуг, що згодом спричинило появу первинних банківських операцій та організаційних форм. Банківські операції виникали не відразу, а розвивалися поступово. Загальний процес становлення банківництва можна представити так: початкові банківські послуги – первинні банківські операції – перші банки [6]. Ця послідовність показує, що на першому етапі з'явилися саме послуги, що поступово призвело до формування грошового обігу серед населення і потреби в банківських установах. Основні функції банків були зосереджені на управлінні капіталом, який становив основу тогочасної фінансової системи. Історично склалося так, що банківська сфера завжди відігравала важливу роль у фінансовій системі кожної країни.

У науковій літературі дослідженню сутності ключових понять у сфері банківської діяльності приділено значну увагу. Сучасні дослідники аналізують ці терміни з позиції загальноекономічних та маркетингових аспектів, визначаючи банківську діяльність через економічні функції, що їх виконує банк. Попри те, що банківська діяльність за своєю природою є економічною, вона потребує ретельного та послідовного правового регулювання і захисту з боку держави, оскільки являє собою систему правовідносин.

Відповідно до Закону України «Про банки та банківську діяльність» [7], банк - це юридична особа, яка на основі банківської ліцензії має виключне право надавати банківські послуги. До таких послуг належать: 1) залучення коштів та банківських металів у вклади (депозити) від юридичних і фізичних осіб без обмежень; 2) відкриття та ведення поточних

(кореспондентських) рахунків клієнтів, включно з рахунками в банківських металах та умовного зберігання (ескроу); 3) розміщення залучених у вклади коштів і банківських металів від свого імені, на власних умовах і ризик (ч. 3 ст. 47). При цьому банк може здійснювати банківську діяльність, надаючи банківські послуги на основі банківської ліцензії (ч. 2 ст. 47), що визначає банківську діяльність як сукупність таких послуг, які може надавати тільки фінансова установа — банк. Це створює необхідність у розробці підходів для розуміння сутності банківської послуги, щоб чітко відокремити її від схожих понять.

На сьогодні в законодавчих актах, які регулюють діяльність банків, зокрема в Господарському кодексі України [8], Законі України «Про Національний банк України» [9] та Законі України «Про банки і банківську діяльність» [7], паралельно використовуються терміни «банківська послуга» та «банківська операція», але вони трактуються у різних контекстах. Це розходження пояснюється відсутністю чіткого визначення цих понять у законодавстві.

Банківські послуги є нематеріальними і абстрактними за своєю природою, тобто не мають конкретної товарної форми, а набувають реального змісту через майнові договірні відносини. Оскільки «банківська послуга» є багатогранною та складною категорією, а ринок банківських послуг є одним з найбільш динамічних, широкий асортимент і різноманіття таких послуг, які відрізняються за формою та змістом, ще більше ускладнюють ситуацію. Це сприяє неузгодженому використанню цього терміна. У дослідженні поняття «банківські послуги» особливу увагу приділяють визначенню терміна «послуга» та опису властивих банківським послугам характеристик.

Послуга є окремою правовою категорією, що має комплексний характер, включаючи як форму, так і зміст. Проте чинне законодавство не надає чіткого визначення поняття «послуга», а лише виділяє окремі аспекти її правового регулювання, такі як фінансові, банківські, освітні та

адміністративні послуги, а також договори на надання послуг. У галузі цивільного права також немає єдиного підходу до визначення сутності поняття послуги як об'єкта цивільних правовідносин. Така невизначеність призводить до неправильного тлумачення та можливих зловживань з боку суб'єктів правозастосування. Опис будь-якого поняття повинно починатися з аналізу його етимології. Оскільки поняття «послуга» є міждисциплінарним, існує безліч різних трактувань. Згідно з тлумачними словниками, послуга означає:

1) дію, результат якої споживається в процесі її виконання (від англ. service);

2) дія або вчинок, який приносить користь чи допомогу іншому.

Однак у науковій правовій літературі немає єдиного погляду на це питання, оскільки більшість правників (Є.Д. Шешенін, О.Г. Шаблова, В.В. Луць, О.М. Щуковська, Н.В. Дроздова) вважають послугу діяльністю, тоді як деякі вчені (зокрема, Р.В. Колосов та А.А. Телестакова) трактують її як продукт і корисну дію або як корисну діяльність [12]. Автор також наводить додаткові аргументи, що послуга є об'єктом зобов'язальних правовідносин, який являє собою правомірну дію виконавця, спрямовану на досягнення певного нематеріалізованого результату, обмеженого в часі, споживання якого, як правило, відбувається безпосередньо в момент надання. В.А. Васильєва зазначала, що до послуг іноді відносять усі види корисної діяльності, що не створює матеріальних цінностей. Особливою ознакою діяльності в цій сфері є неможливість реально оцінити характер продукту, що створюється. Різноманітність послуг зумовлена їхньою природою, оскільки одна частина призначена для особистого споживання, а інша - для отримання прибутку. З огляду на економічні характеристики послуги, її визначення можна сформулювати так: «послуга - це вид суспільного блага, що задовольняє потреби через здійснення дій (активності) суб'єктом, у корисних властивостях якого полягає суб'єктивний інтерес особи» [13, с. 12].

М.М. Гудима вважає, що послугу можна охарактеризувати як специфічну діяльність, яка здійснюється через дії, дозволені чинним законодавством, і спрямована на задоволення потреб суб'єктів цивільного права. Вона містить корисний ефект як такий або має за мету досягнення результату, що не має матеріальної форми, тобто є нематеріальним і, відповідно, нерозривно пов'язаним з самою послугою [14, с. 9]. Н.В. Федорченко зазначала, що послуга є дією або сукупністю дій (діяльність) (у контексті цивільного права), що об'єднані однією метою - створенням корисного ефекту [15, с. 25].

Аналізуючи наукову літературу з різних галузей і визнаючи внесок учених, слід зазначити, що трактування терміну варіюється серед науковців. Одним з найбільш глибоких досліджень є робота І.А. Безклубого. Він вважає, що в широкому сенсі надання банківських послуг є професійною діяльністю банківської установи, спрямованою на задоволення потреб клієнтів з метою отримання прибутку. У вузькому розумінні банківська послуга являє собою комплекс правомірних дій банку щодо фінансових активів, у ході яких задовольняються вимоги споживача. Автор підкреслює, що досягти економічного результату, передбаченого під час надання послуги, можна лише за умови укладання відповідного банківського договору, який є необхідною складовою юридичного оформлення банківської послуги [17].

Банківські послуги є однією з ключових складових фінансової системи будь-якої країни. Вони відіграють важливу роль у забезпеченні економічної стабільності, розвитку бізнесу та задоволенні потреб громадян. Залежно від виду діяльності та цілей, банківські послуги мають різноманітні характеристики, що робить їх важливими інструментами у сучасній економіці. Однак, незважаючи на свою різноманітність, банківські послуги мають низку особливостей, які визначають їх ефективність і значення в економічному житті.

Основною особливістю банківських послуг є те, що вони часто є нематеріальними. Це означає, що клієнт не отримує конкретний товар у

фізичному вигляді, а лише певну вигоду чи результат. Наприклад, коли клієнт відкриває депозит, він не отримує матеріального об'єкта, але отримує фінансовий дохід у вигляді відсотків. Банківські послуги, на відміну від товарів, не можуть бути спжиті одночасно кількома особами. Вони є індивідуальними, і кожен клієнт отримує їх відповідно до своїх потреб.

Однією з особливостей банківських послуг є їх регулювання. Банківська діяльність є дуже чутливою до змін економічної ситуації, тому вона потребує постійного контролю з боку держави та спеціальних органів. Банки повинні дотримуватися певних стандартів, що забезпечують стабільність фінансової системи та захист прав споживачів. Це включає в себе як внутрішні нормативи банків, так і зовнішні вимоги від регуляторних органів, таких як центральні банки, фінансові наглядові органи, а також міжнародні стандарти.

Особливістю банківських послуг є також їх постійний розвиток. У зв'язку з швидким технологічним прогресом, банки регулярно впроваджують нові продукти та послуги. Веб-банкінг, мобільні платіжні системи, електронні гаманці, криптовалюти та інші інноваційні технології значно змінюють характер банківських послуг. Це відкриває нові можливості для клієнтів, але й створює додаткові виклики для банків у плані забезпечення безпеки та захисту даних.

Банківські послуги мають важливе значення для розвитку економіки, оскільки вони забезпечують доступ до фінансових ресурсів для бізнесу та громадян. Вони сприяють стабільності фінансової системи та ефективному розподілу ресурсів у економіці. Однак для того, щоб ці послуги були ефективними, банки повинні не тільки задовольняти потреби своїх клієнтів, а й дотримуватися високих стандартів якості та безпеки, що включає використання передових технологій та постійне вдосконалення процесів.

Таким чином, банківські послуги є необхідною складовою сучасної економіки, яка надає громадянам і підприємствам доступ до фінансових ресурсів і можливість ефективно управляти своїми фінансами. Завдяки

різноманітності та розвитку банківських послуг, вони продовжують відігравати важливу роль у забезпеченні економічної стабільності та процвітання.

Можна зробити висновок, що банківські послуги – це діяльність банку, спрямована на супроводження та оптимізацію виконання банківських операцій. Вони можуть мати різні змістовні аспекти, залежно від специфіки їх формування та надання клієнтам, зокрема: бути різновидом банківських операцій; виступати видом діяльності банку, що спрямована на супроводження та оптимізацію виконання операцій; бути однією з форм банківського продукту, який виражається в здійсненні активних та пасивних операцій; або ж бути результатом діяльності банку.

1.2 Види та фактори впливу на банківські послуги

Сучасна економіка є складною та взаємопов'язаною системою, де кожен її елемент має важливе значення. Однак однією з найголовніших функцій в цій системі виконує банківська система, яка забезпечує нормальне функціонування економіки в цілому на сучасному етапі розвитку економічних відносин.

На ліквідність банку впливає низка різноманітних факторів. Деякі з них є очевидними, в той час як інші мають побічний вплив, і їх можна виявити лише після детального аналізу. Макроекономічні фактори (екзогенні) є тим джерелом, через яке зовнішнє середовище впливає на діяльність банку, а відповідно й на його ліквідність.

Мікроекономічні фактори (ендогенні) впливають на рівень самого банку і пов'язані з його внутрішньою політикою. На відміну від макроекономічних чинників, вплив яких банк не може контролювати, мікроекономічні фактори є безпосередньо пов'язаними з діяльністю банку. Тому зміна внутрішньої політики банку дозволяє зменшити вплив факторів, що можуть призвести до негативних змін у ліквідності.

Автори А.М. Мороз та М.І. Савлук виділяють два основні фактори, які впливають на забезпечення банком належного рівня ліквідності:

- наявність у банку необхідної суми ліквідних коштів;
- можливість залучення ліквідних коштів через їх запозичення або продаж активів.

Цей підхід ґрунтується на існуючих методах управління ліквідністю банків, проте не враховує дослідження передумов для вибору конкретного методу.

У роботах О.І. Лаврушина розглядаються як внутрішні, так і зовнішні фактори, що впливають на ліквідність банку. До внутрішніх факторів відносяться:

- стабільна капітальна база банку,
- якість активів,
- якість депозитів,
- помірна залежність від зовнішніх джерел,
- збіг активів і пасивів за строками.

До зовнішніх факторів відносяться: загальна політична та економічна ситуація в країні, розвиток ринку цінних паперів і міжбанківського ринку, організація системи рефінансування, а також ефективність регулюючих функцій центрального банку [2, с. 10-12].

Подібного підходу дотримується і М.О. Долгольова. Вона відносить до макроекономічних факторів, що впливають на ліквідність, такі аспекти:

- економічну та політичну ситуацію в країні,
- ефективність державного регулювання та контролю,
- розвиток і ефективність сегментів фінансового ринку,
- можливість залучення державної підтримки [3, с. 405].

Щодо мікроекономічних факторів, то автор вважає, що до них відносяться:

- ефективність управління банківською діяльністю,
- достатність власного капіталу банку,

- якість і стабільність ресурсної бази банку,
- ступінь залежності від зовнішніх джерел запозичення,
- збалансованість активів і пасивів за сумами та термінами,
- рівень ризику, прибутковість, структура і диверсифікація активів.

І.М. Парасій-Вергунець також аналізує внутрішні та зовнішні фактори, при цьому головною особливістю є те, що до зовнішніх факторів він відносить програмні, надзвичайні, сезонні, циклічні та довгострокові.

Програмними факторами є економічна ситуація в країні, її економічна політика, розвиток ринку цінних паперів та міжбанківського ринку, організація системи рефінансування, а також повноваження та ефективність роботи контрольних органів.

До надзвичайних факторів відносять страйки, наслідки стихійних лих, військові конфлікти, а також революційні, політичні та економічні події.

Сезонні зміни зазвичай пов'язані з сільськогосподарськими роботами та функціонуванням інших сезонних галузей. Так, у банках зростають вклади восени після збору врожаю, а попит на кредитні ресурси підвищується навесні.

Циклічні коливання викликаються змінами рівня ділової активності виробників та підприємців в економіці країни, що може проявлятися в її піднесенні або спаді. Довгострокові зміни можуть тривати через кілька економічних циклів і бути результатом таких факторів, як зміни в споживанні, заощадженнях, інвестиціях, чисельності та зайнятості населення, а також науково-технічному прогресі в виробництві тощо [4, с. 86-95].

Ю.С. Серпенінова пропонує інший набір факторів, що впливають на ліквідність банку. Зовнішні фактори включають: загальний стан і розвиток економіки країни (рівень інфляції, бюджетний дефіцит, банківська конкуренція, розвиток ринку цінних паперів тощо), політичну ситуацію, соціальні аспекти, особливості та структуру регіонального економічного розвитку, а також політику центрального банку і можливість залучення коштів на міжбанківському ринку або від центрального банку.

До внутрішніх факторів належать: фінансовий стан та розмір банківської установи, репутація банку, структура та динаміка клієнтської бази, активів і пасивів банку, оптимальне співвідношення активів і пасивів за строками та сумами, а також якість кредитного портфеля і портфеля цінних паперів [5, с. 354-359].

За словами авторів, одним із ключових макроекономічних факторів є розвиток фінансового ринку, який визначає характер перерозподілу тимчасово вільних фінансових ресурсів між учасниками ринку, зокрема між банками. Розвинений ринок дозволяє банкам швидко залучати кошти для підтримки ліквідності, а стабільний ринок цінних паперів забезпечує можливість оперативної їх реалізації за необхідності. Цей фактор має значний вплив на ліквідність активів, оскільки для їх реалізації необхідно мати стабільно функціонуючий ринок. Іншим важливим макроекономічним фактором є банківський нагляд та регулювання. Основною метою банківського нагляду є забезпечення стабільності банківської системи та захист інтересів вкладників і кредиторів щодо безпеки зберігання коштів клієнтів на банківських рахунках.

Розвиток економіки країни значною мірою впливає на ліквідність банків. Нестабільна і ослаблена економічна ситуація викликає недовіру клієнтів та інвесторів до банківської системи, що веде до відтоку депозитів, погіршення якості кредитного портфеля та зниження ліквідності. Нерівномірний розвиток економіки в різних регіонах вимагає прогнозування грошових потоків з урахуванням географічного розташування банківських установ. Також важливим є вплив політичної ситуації на банківську систему та ліквідність банків. Нестабільність у політичній ситуації призводить до частих змін законодавства, вимог до банківських установ та періодичних переглядів податкової політики. Такий стан ускладнює планування банківської політики та створює додаткові труднощі в управлінні ліквідністю банків.

До макроекономічних факторів можна віднести середній рівень доходів, витрат і заощаджень населення, мінімальний розмір заробітної плати, прожитковий мінімум, обсяги соціальних виплат тощо. Ці фактори визначають бажання та можливості населення користуватися банківськими послугами. Наприклад, зростання рівня життя сприяє збільшенню заощаджень громадян, що, в свою чергу, підвищує пропозицію ліквідних коштів.

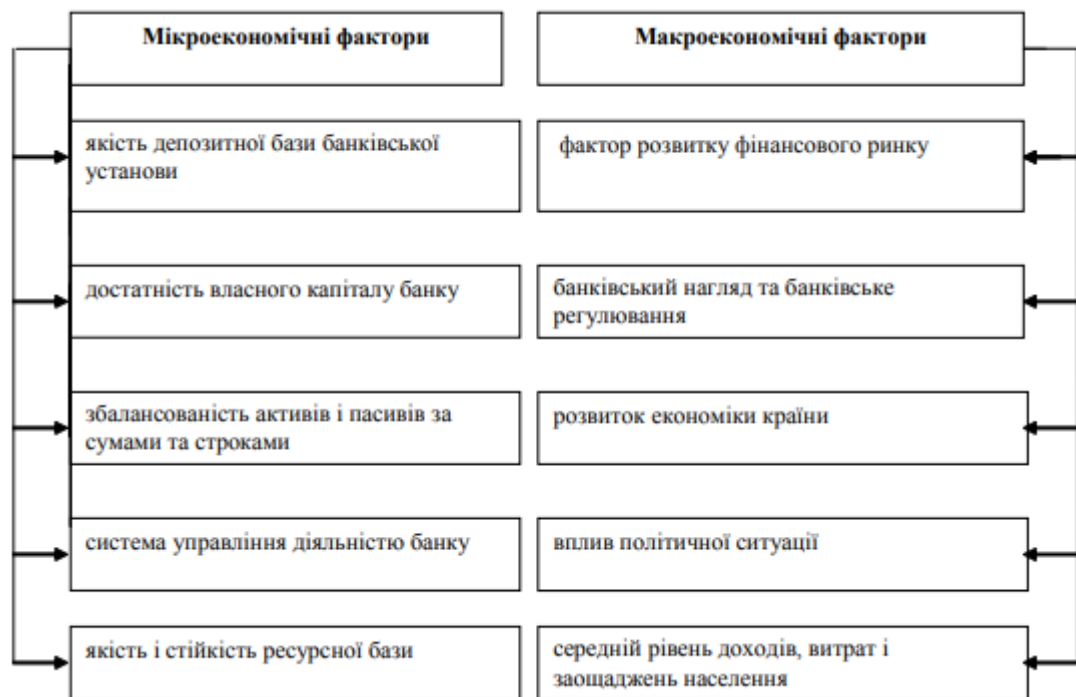

Рис. 1.1 – Макроекономічні та мікроекономічні фактори впливу на банківську ліквідність

Одним із важливих мікроекономічних факторів, що визначає рівень ліквідності банку, є якість його депозитної бази. Депозитна база складається з коштів юридичних та фізичних осіб, які акумулюються банком на поточних, розрахункових, строкових депозитних та ощадних рахунках. Ключовим критерієм якості депозитів є їх стабільність. Чим більша частка стабільних депозитів, тим вища ліквідність банку, оскільки ці ресурси не залишають банк. Зростання стабільних депозитів зменшує потребу банку в ліквідних активах.

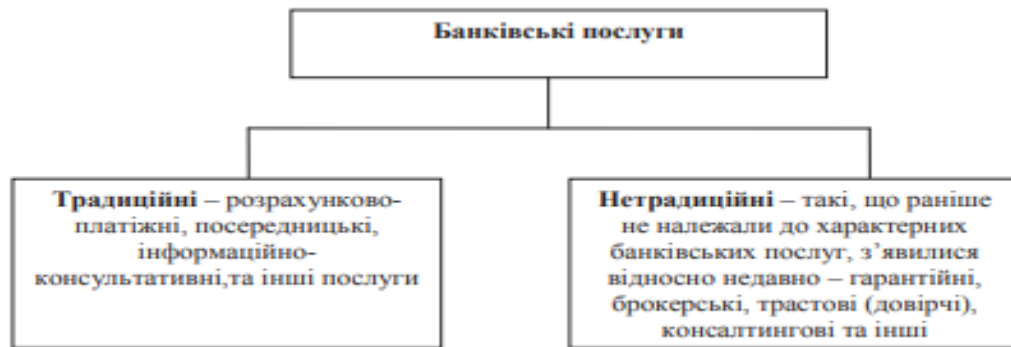

Рис. 1.2 – Узагальнена класифікація банківських послуг

Банківські послуги доцільно класифікувати згідно з їх зв'язком з функцією банку щодо перерозподілу грошових ресурсів. Такий підхід дозволяє прив'язати послуги до діяльності конкретних підрозділів комерційного банку, які їх надають. У цьому контексті можна виокремити такі групи послуг:

- послуги для вкладників - переказ заробітної плати, пенсій на депозитний рахунок клієнта банку, автоматичне нарахування відсотків;
- послуги для позичальників - відкриття кредитної лінії, закриття овердрафту, автоматичне погашення відсотків за кредитом з поточного рахунку.

Оскільки послуги самообслуговування мають суттєві відмінності за такими характеристиками, як технологічна підготовка, залучення персоналу банку, рівень сервісного обслуговування клієнтів та швидкість надання послуг, їх доцільно виділити в окрему категорію банківських послуг.

1.3 Методи оцінки банківських послуг

Необхідно зазначити, що до сьогодні не існує уніфікованої методики оцінки конкурентоспроможності банків та їх послуг, що зумовлено складністю і різноманітністю продуктового асортименту більшості банків. Багато з методів, які використовуються для оцінки конкурентоспроможності

банківських послуг, були спочатку розроблені для інших сфер економіки. Оглядаючи наявні наукові підходи до класифікації методів, можна систематизувати всі доступні методи оцінки конкурентоспроможності банку таким чином.

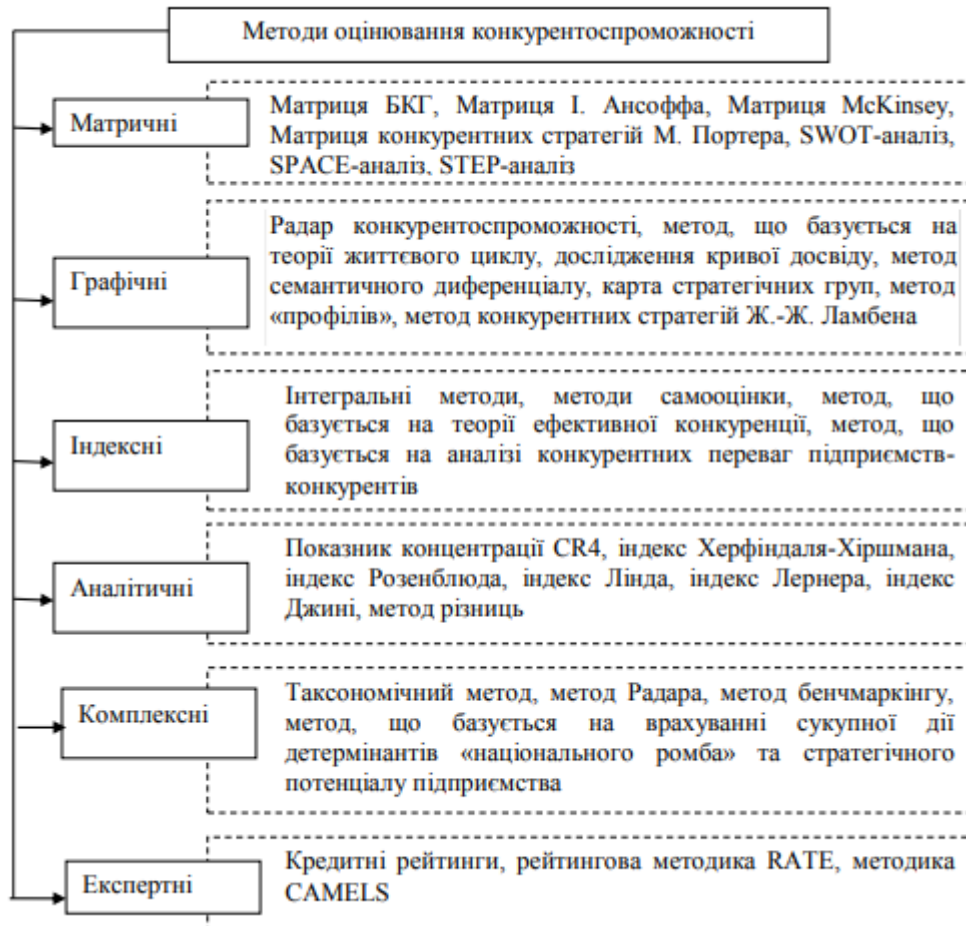

Рис. 1.3 – Система методів оцінювання банківських послуг

Матричні методи оцінки конкурентоспроможності банку ґрунтуються на використанні матриці, яка представляє собою таблицю з елементами, впорядкованими за рядками та стовпцями. Хоча ці методи не дозволяють безпосередньо визначити рівень конкурентоспроможності банку, вони дають можливість аналізувати окремі аспекти діяльності банку, його середовище функціонування, ринкову позицію та визначати ключові напрями подальшого розвитку.

Таблиця 1.1

Аналітичні методи оцінювання конкурентоспроможності банків

Назва показника	Сутність	Недоліки
Індекс Херфіндаля-Хіршмана, тобто показник, що використовується задля оцінювання рівня монополізації галузі	Розраховується як сума квадратів часток окремого показника діяльності банку в загальному обсязі діяльності по системі.	Чутливість до кількості компаній на ринку та розподілу ринкових часток (враховує відносний розмір компаній, а не їх абсолютну кількість).
Індекс Лінда	Встановлює ступінь нерівномірності розподілу часток на ринку серед його найбільших компаній, визначає межі олігополії на ринку	Розраховується лише для декількох найбільших компаній.
Індекс Лернера	Демонструє відхилення цін від граничних витрат, пов'язаних з неефективним розміщенням ресурсів за умови монополії на ринку, характеризує рівень ринкової влади конкретної компанії.	Є допоміжним, не розраховується за умови вільної конкуренції на ринку, є статичним показником, не дає змогу оцінити вплив ринкової влади на рівень конкуренції.
Коефіцієнт концентрації	Ідентифікація сумарної частки декількох найбільших учасників фінансового ринку	Визначається лише для декількох (як правило, 5 найбільших компаній), не враховує конкурентну структуру та сегментацію фінансового ринку
Коефіцієнт Джині	Розкриває ступінь нерівномірності розподілу часток на ринку.	Має обмежені можливості щодо розрахунку, характеризує нерівномірність ринкових часток розподілу, проте не чутливий до змін у кількості одиниць сукупності.
Коефіцієнт Розенблюта	Враховує співвідношення загального розміру компаній, тобто основних продуцентів фінансових послуг, дає можливість ранжування компаній за ступенем їх значимості.	Чутливість до результатів впливу на показники діяльності лідерів ринку дрібних компаній.

Виходячи з таблиці, можна зробити наступні висновки щодо аналітичних методів оцінювання конкурентоспроможності банків. Індекс Херфіндаля-Хіршмана - цей показник є корисним для оцінки рівня монополізації на ринку, оскільки враховує розподіл ринкових часток. Однак

його недоліком є чутливість до кількості компаній на ринку та їх розміри, оскільки він не оцінює абсолютну кількість учасників, а тільки їх відносний розмір. Індекс Лінда оцінює ступінь нерівномірності розподілу часток серед найбільших учасників ринку, що дозволяє визначити межі олігополії. Проте, його обмеженням є те, що він розраховується лише для кількох найбільших компаній, що не дає повної картини про ринкову конкуренцію. Індекс Лернера - цей індекс відображає відхилення цін від граничних витрат, що є індикатором неефективного розміщення ресурсів за умов монополії. Проте, він є статичним показником і не може оцінити динаміку конкуренції в умовах вільного ринку, що обмежує його корисність. Коефіцієнт концентрації визначає частку найбільших учасників ринку, що дозволяє оцінити концентрацію в економіці. Однак він враховує лише обмежену кількість компаній і не оцінює детально структуру ринку, що може спотворювати загальну картину. Коефіцієнт Джині - цей показник демонструє нерівномірність розподілу часток на ринку. Проте, його обмеження полягає в тому, що він не чутливий до змін у кількості учасників ринку, тому не дає точних результатів при динамічних змінах. Коефіцієнт Розенблюта - цей коефіцієнт дозволяє ранжувати компанії за їх значимістю на ринку, враховуючи їх розмір. Проте його недоліком є чутливість до впливу маленьких компаній на результати діяльності великих лідерів ринку, що може викривляти оцінку конкурентоспроможності. Загалом, кожен з цих методів має свої переваги і обмеження, що потребує комбінування кількох підходів для комплексної оцінки конкурентоспроможності банків.

Методи оцінки банківських послуг є важливими інструментами для визначення якості та ефективності наданих фінансових послуг. Оцінка банківських послуг дозволяє як самим банкам, так і їх клієнтам отримувати інформацію про те, наскільки конкурентоспроможними є ці послуги на ринку, а також допомагає поліпшити якість обслуговування та ефективність операцій. Вивчення різних підходів до оцінки банківських послуг дозволяє зрозуміти, які методи є найбільш ефективними для конкретних умов ринку, а

також виявити можливості для вдосконалення процесів надання фінансових послуг.

Оцінка банківських послуг базується на кількох основних принципах, серед яких важливими є такі, як системність, об'єктивність і взаємодія різних факторів, що визначають ефективність діяльності банків. Система оцінки повинна враховувати не лише кількісні показники, такі як фінансові результати, але й якісні аспекти, пов'язані з рівнем обслуговування, зручністю використання послуг та їх відповідністю потребам клієнтів. Це дозволяє отримати комплексну картину про те, як банківські послуги виконують свої функції і які можливості є для їх покращення.

Одним із основних методів оцінки банківських послуг є аналітичний підхід, що ґрунтується на аналізі різноманітних фінансових показників, таких як доходи, витрати, рентабельність та інші. Цей метод дозволяє виявити ефективність роботи банку з фінансової точки зору, однак він має певні обмеження. Наприклад, він не враховує безпосередню якість послуг, що надаються, або рівень задоволеності клієнтів. У той же час, цей метод є важливим для аналізу загальних фінансових результатів діяльності банку і може слугувати основою для подальших більш глибоких досліджень.

Другим важливим методом оцінки банківських послуг є метод експертних оцінок. Це метод, який передбачає залучення фахівців для оцінки якості банківських послуг на основі їхнього досвіду, знань та інтуїції. Такий підхід може бути дуже корисним, особливо в ситуаціях, коли важко оцінити якість послуг через кількісні показники або коли ринок є досить складним і різноманітним. Однак цей метод може бути схильним до суб'єктивних оцінок і помилок через вплив особистих уподобань або неадекватного досвіду експертів.

Метод опитувань та анкетування клієнтів є ще одним популярним інструментом для оцінки банківських послуг. Цей метод полягає у зборі думок та відгуків безпосередньо від клієнтів, що користуються банківськими послугами. Оскільки клієнти є кінцевими споживачами послуг, їхня оцінка є

важливою для визначення ступеня задоволення потреб та очікувань. Анкетування та опитування можуть охоплювати різні аспекти, такі як швидкість обслуговування, якість консультацій, зручність користування банківськими продуктами, наявність додаткових послуг тощо. Однак результат цього методу може залежати від вибірки респондентів і специфіки питання, що ставиться, що може вплинути на об'єктивність результатів.

Метод аналізу конкурентного середовища дозволяє оцінити банківські послуги в контексті порівняння з послугами інших банків та фінансових установ. Цей підхід використовує різноманітні індекси та показники для визначення ринкової позиції банку, аналізує стратегії конкурентів, їхні пропозиції та рівень обслуговування клієнтів. Порівняння з конкурентами дозволяє виявити слабкі та сильні сторони банківських послуг, зрозуміти, які елементи стратегії є більш успішними, а також що слід змінити для досягнення кращих результатів. Одним із найбільш поширених інструментів у рамках цього методу є використання індексу конкурентоспроможності, який дозволяє визначити місце банку серед конкурентів.

Метод фінансового аналізу вимагає оцінки фінансових результатів банківських послуг через сукупність фінансових показників, таких як рентабельність активів, обсяг наданих послуг, рівень боргової залежності, ліквідність та інші. Оцінка банківських послуг за допомогою фінансових показників дозволяє виявити ефективність використання ресурсів і порівняти банківські продукти з іншими фінансовими інструментами на ринку. Однак цей метод має свої обмеження, оскільки він не завжди дає точну картину про ефективність банківських послуг, зокрема щодо їх якості та задоволення клієнтських потреб.

Метод мультифакторного аналізу є одним із найбільш комплексних підходів до оцінки банківських послуг. Цей метод передбачає врахування великої кількості факторів, які можуть впливати на ефективність наданих послуг, таких як технології, ринкова ситуація, клієнтська база, внутрішні процеси банку, зовнішні чинники тощо. Мультифакторний аналіз дає змогу

отримати більш повну картину про всі аспекти діяльності банку та рівень його конкурентоспроможності, проте вимагає значних ресурсів для збору та аналізу даних.

Методи оцінки банківських послуг також включають аналіз якісних показників. Цей підхід дозволяє врахувати такі аспекти, як рівень професіоналізму персоналу, клієнтське обслуговування, інноваційність пропозицій банку, зручність користування послугами та багато інших характеристик, які не завжди можна виміряти кількісно. Якісна оцінка дозволяє зрозуміти, наскільки банк відповідає вимогам і очікуванням своїх клієнтів, наскільки йому вдається задовольняти потреби ринку.

Загалом, усі ці методи мають свої переваги та обмеження, і їх ефективність залежить від конкретних умов та цілей оцінки. Для досягнення максимально точних і корисних результатів зазвичай використовується комбінація кількох методів, що дозволяє отримати більш глибоке розуміння ефективності банківських послуг, а також можливості для їх поліпшення. Таким чином, оцінка банківських послуг є складним і багатограним процесом, що вимагає врахування численних факторів, як фінансових, так і нефінансових, і є важливим інструментом для покращення конкурентоспроможності банків на ринку.

Висновки до розділу 1.

У дослідженні поняття «банківські послуги» особливу увагу приділяють визначенню терміна «послуга» та опису властивих банківським послугам характеристик. Послуга є окремою правовою категорією, що має комплексний характер, включаючи як форму, так і зміст. Проте чинне законодавство не надає чіткого визначення поняття «послуга», а лише виділяє окремі аспекти її правового регулювання, такі як фінансові, банківські, освітні та адміністративні послуги, а також договори на надання послуг.

Основною особливістю банківських послуг є те, що вони часто є нематеріальними. Це означає, що клієнт не отримує конкретний товар у фізичному вигляді, а лише певну вигоду чи результат. Наприклад, коли клієнт відкриває депозит, він не отримує матеріального об'єкта, але отримує фінансовий дохід у вигляді відсотків. Банківські послуги, на відміну від товарів, не можуть бути спжиті одночасно кількома особами. Вони є індивідуальними, і кожен клієнт отримує їх відповідно до своїх потреб.

Для досягнення максимально точних і корисних результатів зазвичай використовується комбінація кількох методів, що дозволяє отримати більш глибоке розуміння ефективності банківських послуг, а також можливості для їх поліпшення. Таким чином, оцінка банківських послуг є складним і багатогранним процесом, що вимагає врахування численних факторів, як фінансових, так і нефінансових, і є важливим інструментом для покращення конкурентоспроможності банків на ринку.

РОЗДІЛ 2.

ДОСЛІДЖЕННЯ РИНКУ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

2.1 Аналіз ринку банківських послуг в Україні

Досвід впровадження нових банківських продуктів, послуг та технологій на українському ринку значною мірою базується на міжнародній практиці. Розвиток українського банківського сектору проходить схожі етапи, як і банківські системи розвинених країн. Тривалість відставання визначається характером поширення інновацій. Важливо зазначити, що через відсутність процедури патентування банківських продуктів та послуг будь-які інновації в банківській сфері досить швидко втрачають статус нововведень, оскільки стають широко доступними на ринку і серед конкурентів.

Цікавим є те, що українські банки запозичують не лише успішні західні практики щодо впровадження нових продуктових лінійок, але й інформаційні технології, а також основні методичні підходи до управління банком і технологічні аспекти бізнес-процесів. Однак варто зосередити увагу на реорганізації банківської діяльності для створення принципово нових видів продуктів і послуг, які сприяли формуванню нових ринків із унікальними типами споживачів.

Ринок банківських послуг України має ліберально-нормативний характер, що сприяє концентрації впливу як державних, так і приватних банківських установ. Закон України «Про банки і банківську діяльність» не обмежує банки в виборі напрямів діяльності, окрім заборон на участь у виробничих процесах, передбачених ст. 48 Закону. Єдиною умовою для здійснення банківської діяльності є отримання відповідної ліцензії від НБУ, після чого фінансова установа може надавати клієнтам широкий спектр послуг, таких як кредитування, депозити, застави, відкриття та ведення поточних і депозитних рахунків. Національний банк України (НБУ), як

регулятор, відповідно до ст. 4 цього ж Закону, володіє повноваженнями з «регулювання та банківського нагляду» за банківською системою країни і здійснює ці функції на власний розсуд. Це створює ситуацію, де, по-перше, НБУ фактично монополізує фінансово-послугову політику, а по-друге, зростає частка додаткових банківських послуг на українському ринку, таких як реалізація пам'ятних, ювілейних, інвестиційних монет.

Важливим фактором, що впливає на неефективне функціонування банківської системи України, є присутність у державній власності чотирьох банків (Приватбанк, Ощадбанк, Укргазбанк та Укрексімбанк), які разом складають понад 50% банківських активів країни. Через це держава та НБУ, як національний регулятор, керують ринком банківських послуг переважно з державних інтересів, а не суспільних. До того ж існує проблема дерегуляції банківської системи, пов'язана з диспозитивними положеннями ст. 48 Закону України «Про банки і банківську діяльність» та адаптацією поняття «банківська діяльність» для включення комерційних і прибуткових послуг у сфері обігу грошових активів і валют.

Варто зазначити, що розширення видів банківських послуг в Україні має також позитивні аспекти. На думку С. Іванова та С. Ганзюк [4], це сприяє об'єднанню певних сфер діяльності в окремі банківські галузі на основі дотичності нових послуг до банківської сфери (наприклад, інтернет-банкінг). Проте існує і негативний аспект: у Законі України «Про банки і банківську діяльність» відсутні належні норми, які б регулювали отримання населенням фінансових послуг. Як наслідок, диверсифікація банківських послуг нерідко призводить до втрати чіткого класифікаційного статусу цих послуг.

Слід згадати про впровадження інтернет-кібернетичних реформ у банківську сферу України. На думку Е. Вінценті та Н. Кушнір [5], інтернет-банкінг в Україні має дві сторони: інноваційну, оскільки кожен великий банк із значною клієнтською базою, як-от Приватбанк, Ощадбанк, Юніверсал Банк (Монобанк), має власний додаток, що дозволяє їм конкурувати на ринку банківських послуг; і дерегулятивну, адже питання інтернет-банкінгу та

онлайн-банківської діяльності не регулюються спеціальними нормативно-правовими актами, як, наприклад, Законом України «Про банки і банківську діяльність». Через це на такі відносини часто поширюється цивільне законодавство, що призводить до втрати основної функції фінансових правовідносин «клієнт-банк-клієнт», спрямованої на збереження та примноження грошових ресурсів.

Аналізуючи тенденції розвитку ринку банківських послуг в Україні з 2014 року до сьогодні, можна відзначити скорочення кількості банківських установ. На 1 січня 2014 року їх налічувалося 180, тоді як у 2018-2019 роках – лише 77. Серед причин такого скорочення фінансово-економічна доктрина [4, 5] виділяє, по-перше, початок збройної агресії РФ проти України та дестабілізацію вітчизняного виробничого комплексу, а по-друге, націоналізацію «Приватбанку», що викликала значні зміни в банківській системі країни. Станом на 1 січня 2023 року в Україні залишилося 67 банків, що на 4 менше, ніж у 2022 році. Це скорочення можна пов'язати з повномасштабним вторгненням РФ від 24 лютого 2022 року та подальшою девальвацією національної валюти, спричиненою порушеннями міжнародних бізнесових і торговельно-економічних процесів.

Вищезазначена тенденція має два основні аспекти. Перший полягає в тому, що зменшення кількості банківських установ дозволяє Національному банку України (НБУ) – регулятору банківської сфери відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність» – ефективніше здійснювати свої функції. Другий аспект полягає в тому, що НБУ як регулятор надає перевагу державним банкам (Приватбанк, Ощадбанк, Укргазбанк, Укрексімбанк) перед приватними банківськими установами. Це призводить до ускладнень із залученням іноземних інвестицій у Державний бюджет України через діяльність банків з іноземним капіталом у країні. Якщо на початку 2014 року таких банків було 49, то на початку 2019 – 23, а на початку 2023 року – 30.

Надана інформація, окрім статистичних фінансових даних, містить політико-економічні аспекти. Так, станом на початок 2023 року в Україні

функціонувало 67 банків, з яких 30 – це банки зі 100% іноземним капіталом. Якщо порівняти із ситуацією на початок 2014 року, коли іноземні банки складали близько третини від загальної кількості (49 із 180), дані 2023 року відображають зміни в політичній та банківсько-ринковій орієнтації України на співпрацю з іноземними партнерами. Процеси євроінтеграції та підписання Угоди про асоціацію з ЄС у 2014 році вплинули на пріоритети банківської політики: якщо у 2013-2014 роках для НБУ ключовими завданнями були «підтримка національної валюти» та «недопущення її девальвації», то у 2015-2016 та 2022-2023 роках акцент змістився на «інклюзивний ринковий капіталізм» та «свободу підприємництва». Це чітко демонструє перехід до демократично-соціальної моделі регулювання з боку НБУ та відповідну переорієнтацію української фінансово-банківської системи й спектру її послуг.

Таблиця 2.1

**Динаміка кредитного портфелю в банківській системі України за
2022-2024 роки [3]**

Показник	01.01.2022	01.01.2023	01.01.2024
Обсяг кредитного пртфеля, млн. грн.	1149567	1133563	1130774
Обсяг непрацюючих кредитів (NPL), млн. грн.	345131	432105	422360
Частка непрацюючих кредитів (NPL), %	27,3	38,1	37,4

З таблиці 2.1 видно, що загальний обсяг кредитного портфеля в банківській системі України знизився за період з 2022 по 2024 роки: з 1,149,567 млн грн на початок 2022 року до 1,130,774 млн грн на початок 2024 року. Це свідчить про скорочення кредитної активності або обережніший підхід банків до видачі нових кредитів.

Щодо обсягу непрацюючих кредитів (NPL), їхній рівень суттєво зріс у 2023 році до 432,105 млн грн, а у 2024 році дещо знизився до 422,360 млн грн. Проте частка непрацюючих кредитів залишилася високою: вона піднялася з 27,3% у 2022 році до 38,1% у 2023 році, а потім дещо знизилася до 37,4% у 2024 році.

Такий показник непрацюючих кредитів свідчить про значні кредитні ризики, з якими стикається банківська система. Незважаючи на незначне покращення у 2024 році, частка непрацюючих кредитів залишається на високому рівні, що може впливати на стабільність банків та вимагати посилення контролю з боку регулятора для зниження ризиків.

Таблиця 2.2

Розмір покриття банками державного сектору непрацюючого кредитного портфелю фізичних та юридичних осіб кредитним ризиком, станом на 01.01.2024 року [50]

Показник	АТ «Ощадбанк»	АТ КБ «Приватбанк»	АТ «Укрексімбанк»	АТ «Укргазбанк»	АТ «Сенс банк»
Кредитний портфель юридичних осіб					
Сума кредитної заборгованості, (5 клас)млн, грн.	5209	8374	1517	2022	16542
Кредитний ризик, млн. грн.	3957	7973	1505	1795	15907
Покриття, %	75,9	95,2	99,2	88,7	96,2
Кредитний портфель фізичних осіб					
Сума кредитної заборгованості, (10 клас)млн, грн.	62425	171733	48073	22258	12428
Кредитний ризик, млн. грн.	49564	171512	36786	11618	7895
Покриття, %	79,4	99,8	76,5	52,2	63,5

З таблиці 2.2 видно, що банки державного сектору України мають різний рівень покриття кредитного ризику по непрацюючих кредитах фізичних і юридичних осіб станом на 01.01.2024 року.

Що стосується кредитного портфеля юридичних осіб, то найбільш високий рівень покриття кредитного ризику спостерігається у «АТ «Укрексімбанк»» (99,2%), а найнижчий – у «АТ «Ощадбанк»» (75,9%). Це

свідчить про те, що «Укрексімбанк» надає найбільше забезпечення для покриття кредитних ризиків серед юридичних осіб, тоді як «Ощадбанк» має менший рівень покриття, що може вказувати на більші кредитні ризики у його портфелі.

Щодо кредитного портфеля фізичних осіб, «АТ КБ «Приватбанк»» демонструє найбільший рівень покриття (99,8%), що свідчить про високий рівень забезпечення у випадку дефолтів фізичних осіб. Найнижчий рівень покриття спостерігається у «АТ «Укргазбанк»» (52,2%) та «АТ «Сенс банк»» (63,5%), що може вказувати на більший ризик для цих установ у випадку непогашення боргів фізичними особами.

Таким чином, можна зробити висновок, що надання кредитного ризику за непрацюючими кредитами значною мірою варіюється залежно від банку, причому більшість державних банків має відносно високий рівень покриття кредитних ризиків, особливо по юридичних особах.

Таблиця 2.3

**Динаміка основних показників діяльності банківської системи
України за 2021-2023 рр., млн. грн. [50]**

Показник	2021 рік	2022 рік	2023 рік
Кількість зареєстрованих банків	71	67	63
Капітал	244081	218910	337407
Статутний капітал	481537	407022	404751
Зобов'язання банків	1735217	2025006	2411406
Загальні активи	1979298	2243915	2748813
Активи в іноземній валюті	593893	718523	787156
Загальні активи (не скориговані на резерви)	2290307	2625325	3107767
Загальні активи (не скориговані) в іноземній валюті	691452	825575	873816
Кошти в НБУ	55424	72246	205445
Коррахунки, що відкриті в інших банках	193539	298074	309127
Строкові вклади в інших банках та кредити іншим банкам	63757	46657	72760
Цінні папери	712978	929640	1312769
Надані кредити	1067765	1075343	1021786
Кредити, надані суб'єктам господарювання	803069	823514	777047
Кредити, надані фізичним особам	239576	225746	226565
Резерви за активними операціями банків	291371	385942	363545

З аналізу динаміки основних показників діяльності банківської системи України за 2021-2023 роки можна зробити кілька важливих висновків: За три роки кількість зареєстрованих банків зменшилась з 71 до 63, що свідчить про концентрацію банківської системи в Україні, зокрема через ліквідацію або злиття деяких банківських установ. Капітал банків зріс із 218 910 млн грн у 2022 році до 337 407 млн грн у 2023 році. Це вказує на стабільне зростання фінансової стійкості банківської системи. Загальні активи також збільшились, що свідчить про розширення діяльності банків. Зобов'язання банків зросли із 2 025 006 млн грн у 2022 році до 2 411 406 млн грн у 2023 році, що є логічним наслідком зростання активів, але також вказує на збільшення фінансових зобов'язань банків перед клієнтами та іншими контрагентами. Активи в іноземній валюті зросли з 593 893 млн грн у 2021 році до 787 156 млн грн у 2023 році. Це свідчить про значну інтеграцію банківської системи в міжнародні фінансові потоки та більшу залежність від валютних операцій. Обсяг наданих кредитів за три роки зменшився з 1 067 765 млн грн у 2021 році до 1 021 786 млн грн у 2023 році. Зниження в основному пов'язане з кредитами, наданими суб'єктам господарювання, хоча кредити фізичним особам залишились майже на тому ж рівні. Зростання цінних паперів Інвестиції в цінні папери значно зросли, що може вказувати на зростання довіри до ринку цінних паперів та використання цієї стратегії для диверсифікації портфелів банків. Резерви за активними операціями зменшились з 385 942 млн грн у 2022 році до 363 545 млн грн у 2023 році, що може вказувати на зниження ризиків неповернення кредитів. Отже, динаміка показників діяльності банківської системи України за 2021-2023 роки демонструє загальне покращення фінансової стійкості банків та зростання активів, але також вказує на деякі проблеми з кредитуванням та зменшенням кількості банків, що може мати наслідки для конкуренції на ринку банківських послуг.

Специфіка демократично-соціального управління банківською системою, здійснюваного державним регулятором – Національним банком

України (НБУ), створила певні труднощі у залученні додаткових послуг для задоволення потреб клієнтів. Зокрема, у період з 2014 до 2022 року банківська система України фактично діяла за принципом "вільного відпуску", що обмежувало можливості для збільшення дохідної частини національної банківської системи.

Особливе значення в умовах сучасної ситуації, зокрема після початку повномасштабного вторгнення РФ на територію України 24 лютого 2022 року, набуває питання координації національної банківської системи та ринку банківських послуг на рівні Національного банку України (НБУ). Важливою складовою стратегічного розвитку національного банкінгу є розширення спектру банківських послуг у межах правового поля, зокрема в контексті ст. 48 Закону України «Про банки і банківську діяльність», а також монополії національних банків, зокрема «головного банку» – державного регулятора НБУ. Це включає не лише фінансові аспекти, але й пам'ятні, ювілейні та інвестиційно-економічні підполітики, а також удосконалення кредитно-розрахункових та касових операцій, як в офлайн, так і в онлайн форматах. Такий підхід дозволив би збільшити обсяги банківських кредитних ресурсів.

Регулювання цього питання здійснюється через Постанову Правління НБУ № 18 від 24.02.2022 р. «Про роботу банківської системи в умовах воєнного стану» [8]. У цьому документі визначено обмеження для діяльності національної банківської системи, зокрема: призупинення роботи валютного ринку України (за винятком продажу іноземної валюти клієнтам); лімітування зняття готівки з рахунку клієнта до 100 000 грн на день; заборона видачі готівкових коштів в іноземній валюті; заборона транскордонних валютно-платіжних операцій; припинення видаткових операцій за рахунками осіб-резидентів Російської Федерації як агресора; введення мораторію на випуск електронних грошей, електронні розрахунки та електронне поширення грошей.

Попри це, деякі аспекти роботи національної банківської системи України, навіть в умовах воєнного стану, залишаються незмінними. Згідно з положеннями Постанови Правління НБУ № 18 від 24.02.2022 р. [8], функціонування банківського ринку забезпечується безперебійно, а постачання готівки через НБУ здійснюється без обмежень (включаючи банкомати). Додатковими напрямками політики національної банківської системи є проведення урядових платежів відповідно до законодавства України, забезпечення стабільної роботи об'єктів критичної інфраструктури через зважену фінансову політику держави, а також підтримка матеріально-фінансового та технічного забезпечення Збройних сил України за рахунок державних бюджетних асигнувань та інших джерел.

Отже, в умовах нових викликів банківсько-фінансова сфера України потребує перепрофілювання для розвитку. Проте реалізація таких змін в умовах повномасштабної агресії Російської Федерації проти України ускладнена, оскільки акцент ставиться на підтримці безперебійності фінансово-грошової системи, а не на впровадженні інновацій у банківській сфері. Тому процес трансформації українського банківського сектору має бути пов'язаний з заходами щодо повоєнного відновлення країни. Один із напрямків цього процесу – залучення іноземних інвестицій та підтримка міжнародної інвестиційної діяльності в Україні відповідно до Закону України «Про режим іноземного інвестування» № 93/96-ВР, а також інвестування внутрішніх коштів згідно з нормами Закону України «Про інвестиційну діяльність» № 1560-XII. Залучені кошти від інвесторів можуть бути використані національним банківським сектором для забезпечення стабільності валютно-грошових показників системи, а також для сприяння повоєнному відновленню України після перемоги над Росією [9].

Аналіз особливостей функціонування та перспектив розвитку ринку банківських послуг в Україні через призму нормативно-управлінських аспектів дозволяє зробити наступні висновки.

По-перше, національний банківський сектор України має лінійно-монопольну структуру управління. Зокрема, Національний банк України (НБУ) надає перевагу державним банкам (таким як Приватбанк, Ощадбанк, Укргазбанк та ін.) перед приватними банківськими установами, включаючи комерційні банки та банки з іноземним капіталом.

Таблиця 2.4

**Показники достатності регулятивного капіталу найбільших банків
банків України [50]**

Банк	Показники	Роки				
		2019	2020	2021	2022	2023
ПриватБанк	Н1, млрд грн	3,14	17,6	19,6	19,2	35,3
	Н2, %	2,1	17,36	17,5	14,15	28,09
Укрексімбанк	Н1, млрд грн	7,82	10,36	11,15	13,69	15,05
	Н2, %	9,89	13,91	12,75	20,2	23,27
Ощадбанк	Н1, млрд грн	18,15	33,33	20,14	12,97	18,23
	Н2, %	13,03	13,03	13,4	13,6	18,89
УкрСиббанк	Н1, млрд грн	5,87	6,35	6,41	6,11	7,25
	Н2, %	21,37	26,41	20,18	24,13	24,48
ОТП Банк	Н1, млрд грн	2,56	3,63	5,26	7,78	9,57
	Н2, %	12,3	15,1	18,4	24,6	25,4
Райффайзен Банк Аваль	Н1, млрд грн	9,49	10,48	11,28	10,67	10,47
	Н2, %	19,48	23,14	20,82	19,13	18,04
	Н1, млрд грн	4,91	5,01	5,73	7,21	8,4
	Н2, %	18,57	13,3	12,07	15,23	14,31

Висновки з таблиці «Показники достатності регулятивного капіталу найбільших банків України»: За аналізований період (2019-2023 рр.) показники Н1 (розмір регулятивного капіталу) зростають у більшості банків, що свідчить про стабільне збільшення фінансових резервів банків. Наприклад, ПриватБанк значно збільшив Н1 з 3,14 млрд грн у 2019 році до

35,3 млрд грн у 2023 році. Згідно з даними таблиці, більшість банків демонструють позитивну динаміку показника Н2 (норматив достатності регулятивного капіталу, %). Наприклад, ПриватБанк має значне зростання цього показника з 2,1% у 2019 році до 28,09% у 2023 році, що свідчить про покращення стабільності та фінансової надійності банку. Ощадбанк зберіг стабільно високі показники Н2 в межах 13,03% - 18,89% протягом всього періоду. Це свідчить про сталість і збалансованість його капіталу в умовах економічних змін. У деяких банках, наприклад, у Райффайзен Банк Аваль та Укргазбанку, спостерігаються коливання значень Н2, що може бути пов'язано з різними макроекономічними факторами або внутрішньою політикою банку. Райффайзен Банк Аваль знизив Н2 з 23,14% у 2020 році до 18,04% у 2023 році. Загалом, таблиця демонструє загальну позитивну тенденцію щодо зростання регулятивного капіталу і покращення достатності капіталу банків України. Це свідчить про зростання фінансової стійкості найбільших банків та їх здатність витримувати економічні потрясіння.

Таблиця 2.5

**Динаміка індексу концентрації трьох і п'яти банківських установ
України у 2020-2023 рр., % [50]**

Роки	Активи	Зобов'язання	Капітал	Кредитний портфель
Індекс концентрації трьох (CR3) банківських установ				
01.01.2020	27,90	26,93	33,52	28,81
01.01.2021	30,73	30,52	31,89	29,57
01.01.2022	32,28	32,59	30,56	29,57
01.01.2023	34,83	34,20	39,83	32,36
Індекс концентрації п'яти (CR5) банківських установ				
01.01.2020	36,59	35,66	41,93	38,64
01.01.2021	38,63	38,61	38,72	37,57
01.01.2022	40,01	40,72	36,04	37,98
01.01.2023	43,41	42,94	47,14	41,89

«Динаміка індексу концентрації трьох і п'яти банківських установ України у 2020-2023 рр.»: Індекс концентрації трьох (CR3) і п'яти (CR5) банківських установ в Україні показує стійке зростання в період з 2020 по 2023 рік, що вказує на зростання впливу найбільших банків на фінансовий сектор. Це може свідчити про збільшення концентрації активів і зобов'язань у руках кількох великих банків. Індекс CR3 зріс з 27,90% у 2020 році до 34,83% у 2023 році по активам, з 26,93% до 34,20% по зобов'язанням, з 33,52% до 39,83% по капіталу та з 28,81% до 32,36% по кредитному портфелю. Індекс CR5 показав подібну тенденцію зростання: від 36,59% до 43,41% по активам, від 35,66% до 42,94% по зобов'язанням, від 41,93% до 47,14% по капіталу та від 38,64% до 41,89% по кредитному портфелю. Найбільше зростання концентрації спостерігається в частці капіталу та зобов'язань, де індекси CR3 і CR5 досягли значного зростання, особливо в 2023 році. Це вказує на посилення фінансової влади найбільших банків у секторі. Підвищення індексів концентрації свідчить про зниження рівня конкуренції на ринку банківських послуг. Збільшення концентрації активів, зобов'язань, капіталу і кредитного портфелю в руках кількох найбільших банків може привести до того, що менші банки будуть мати менший вплив на ринок. Зростання концентрації банківського сектору може мати як позитивні, так і негативні наслідки.

Таблиця 2.6

**Рівень концентрації банківського сектору України за індексом
Херфіндаля–Хіршмана у 2020–2023 рр. [50]**

Показник	2020	2021	2022	2023
Капітал	0,1448	0,0449	0,0464	0,0718
Активи	0,0426	0,0471	0,0517	0,2894
Депозитний портфель юридичних осіб	0,0398	0,0441	0,0399	0,0516
Депозитний портфель фізичних осіб	0,0699	0,0725	0,0782	0,0841
Кредитний портфель юридичних осіб	0,3665	0,0531	0,0533	0,0651
Кредитний портфель фізичних осіб	0,0556	0,0571	0,0692	0,0829

Згідно з індексом Херфіндаля–Хіршмана (ННІ), впродовж періоду з 2020 по 2023 рік спостерігається значне зростання концентрації банківського сектору за кількома ключовими показниками, зокрема за активами і депозитами фізичних осіб. Це вказує на посилення домінування певних банків у відповідних сегментах ринку. Індекс концентрації за активами суттєво зріс з 0,0426 у 2020 році до 0,2894 у 2023 році, що свідчить про зростаючий рівень концентрації активів у банківському секторі. Це може бути результатом того, що великі банки поступово збільшують свою частку в загальних активах банківської системи. Індекс концентрації депозитного портфелю юридичних осіб залишався на досить стабільному рівні протягом досліджуваного періоду, з невеликими коливаннями (від 0,0398 у 2020 році до 0,0516 у 2023 році). Це може вказувати на те, що в секторі депозитів юридичних осіб зміни не є настільки виразними. Індекс концентрації депозитного портфелю фізичних осіб зростає з 0,0699 у 2020 році до 0,0841 у 2023 році, що свідчить про поступове зменшення конкуренції серед банків у залученні депозитів від фізичних осіб і підвищення ролі великих банків на цьому ринку. Індекс концентрації за кредитним портфелем юридичних осіб показує значні коливання, з 0,3665 у 2020 році до 0,0651 у 2023 році. Це може свідчити про значне зменшення концентрації у цьому сегменті, можливо, через зміну економічної ситуації та політики банків щодо кредитування юридичних осіб.

Індекс концентрації за кредитним портфелем фізичних осіб також показує тенденцію до зростання, з 0,0556 у 2020 році до 0,0829 у 2023 році. Це вказує на зростання концентрації кредитування серед фізичних осіб, ймовірно, завдяки зусиллям великих банків. Рівень концентрації банківського сектору в Україні за індексом Херфіндаля–Хіршмана зростає, зокрема за активами, депозитами фізичних осіб та кредитами фізичних осіб, що свідчить про збільшення ролі великих банків на ринку. Однак в інших сегментах, таких як кредитування юридичних осіб, спостерігається зниження

концентрації. Це може бути ознакою змін у структурі кредитного ринку та стратегічних пріоритетах банків.

2.2 Дослідження організаційно-економічних показників АТ КБ «Приватбанк»

АТ КБ «Приватбанк» є одним з найбільших та найвідоміших банків в Україні. Заснований у 1992 році, цей фінансовий інститут почав свою діяльність у місті Дніпропетровськ, а згодом став важливим гравцем на ринку банківських послуг, що обслуговує як фізичних, так і юридичних осіб. На сьогоднішній день «Приватбанк» є системно важливим для національної економіки і має значний вплив на фінансову інфраструктуру країни. Банківська установа пропонує широкий спектр послуг, зокрема кредити, депозити, банківські картки, а також інноваційні цифрові рішення для своїх клієнтів.

У процесі свого розвитку «Приватбанк» неодноразово стикався з викликами, як внутрішніми, так і зовнішніми, але завдяки високій адаптивності та орієнтованості на інновації, він зміг залишитися на вершині банківського ринку України. Одним із основних факторів його успіху стало впровадження новітніх технологій у банківське обслуговування, що дозволило значно спростити взаємодію з клієнтами. Ідея створення зручного та доступного інтерфейсу для користувачів, який дозволяє здійснювати операції без необхідності відвідувати фізичні відділення, зробила «Приватбанк» лідером в галузі цифрових банківських послуг в Україні.

У 2016 році «Приватбанк» пережив важливий етап у своїй історії, коли був націоналізований урядом України. Це було зроблено для того, щоб забезпечити стабільність банківської системи країни після того, як банк опинився в складному фінансовому становищі через величезну кількість проблемних кредитів і недостатню капіталізацію. Націоналізація дозволила

уникнути банкрутства і забезпечити необхідний рівень ліквідності для продовження нормального функціонування банку.

Націоналізація «Приватбанку» стала важливою віхою в історії банківської системи України. Вона сприяла стабілізації фінансового ринку і знизила рівень ризиків для економіки в цілому. Після цього банк зміг відновити свою платоспроможність та продовжити надавати банківські послуги як фізичним, так і юридичним особам. Приватбанк продовжував розвивати свою діяльність і впроваджувати інноваційні технології, ставши одним із пілотних проектів для створення національної цифрової платформи для банківських послуг.

Важливою складовою діяльності «Приватбанку» є його вплив на розширення доступу до банківських послуг для широкого кола клієнтів, зокрема тих, хто проживає в сільських районах або має обмежений доступ до банківських відділень. Завдяки інтернет-банкінгу та мобільним додаткам, клієнти можуть здійснювати різноманітні операції без відвідування відділень, що робить банківське обслуговування доступним навіть для людей, які мають обмежений доступ до інфраструктури.

«Приватбанк» також активно впроваджує інновації в сфері кредитування, пропонуючи клієнтам різноманітні програми кредитування на вигідних умовах, які стали доступними завдяки вдосконаленим цифровим платформам. Банк надає як споживчі кредити, так і кредити на бізнес-потреби, що дозволяє підприємцям отримати фінансову підтримку для розвитку їхнього бізнесу. Однією з особливостей «Приватбанку» є програми кредитування, що не потребують залучення значних ресурсів з боку клієнта для підтвердження платоспроможності, а рішення про надання кредиту може бути прийнято за допомогою автоматизованих систем в режимі онлайн.

Ще однією важливою сферою діяльності «Приватбанку» є підтримка малого та середнього бізнесу в Україні. Банк активно співпрацює з підприємцями, пропонуючи їм різноманітні фінансові інструменти для розвитку бізнесу, включаючи доступ до кредитних ліній, лізингових програм,

факторингових послуг, а також різноманітних цифрових продуктів для бізнесу. Це дозволяє малим та середнім підприємствам отримувати необхідне фінансування для розвитку своїх підприємств, що в свою чергу сприяє розвитку економіки країни в цілому.

Незважаючи на свою популярність та успішну діяльність, «Приватбанк» також зіткнувся з численними викликами. Одним із них є боротьба з шахрайством та кіберзлочинністю. З огляду на великий обсяг операцій та обсяг оброблених даних, банк активно впроваджує передові технології для забезпечення безпеки своїх клієнтів. Інтернет-банкінг і мобільні додатки «Приватбанку» мають ряд заходів для захисту від шахрайських атак, таких як двофакторна аутентифікація та шифрування даних. Приватбанк також активно співпрацює з державними органами та правоохоронними структурами для боротьби з фінансовими злочинами.

Важливою частиною діяльності «Приватбанку» є його соціальна відповідальність. Банк підтримує різноманітні благодійні ініціативи, що включають проекти в сферах освіти, медицини, екології та культури. Приватбанк активно сприяє розвитку соціальної інфраструктури в Україні, надаючи фінансову підтримку в таких напрямках, як допомога дітям-сиротам, людям з обмеженими можливостями, а також сприяючи розвитку культурних та освітніх програм.

Одним із ключових аспектів розвитку банку є його стратегія цифрової трансформації, яка передбачає впровадження нових технологій для покращення сервісів та банківського обслуговування. Відкриті API, блокчейн технології та інтеграція з міжнародними платіжними системами дозволяють «Приватбанку» розвивати інноваційні платформи, які підвищують рівень зручності та безпеки банківських операцій. В результаті "Приватбанк" зміг забезпечити себе як лідера серед фінансових установ України та значно зміцнив свої позиції на міжнародному ринку.

На майбутнє «Приватбанк» планує продовжувати розширювати свою діяльність і покращувати обслуговування клієнтів, зокрема шляхом

подальшого вдосконалення цифрових платформ і розвитку нових фінансових продуктів. Це дозволить банку зберегти свої конкурентні переваги на ринку та підтримати стабільність банківської системи України.

Структура управління та фінансова організація банківської установи повинна чітко відображати взаємозв'язки між різними рівнями керівництва, визначати сфери відповідальності, а також оптимізувати інформаційні процеси для досягнення поставлених цілей та завдань з максимальною ефективністю. До органів контролю та управління банком належать: наглядова рада, 46 відділень банку та ревізійна комісія.

Рис. 2.1 Організаційна структура АТ «ПриватБанк»

На 1 січня 2024 року в АТ «Приватбанк» працювало понад 22 тисячі співробітників, а щомісячний набір нових кандидатів перевищує 400 осіб. Банк визнано найкращим роботодавцем серед молоді та студентів в Україні.

Згідно з даними активів Звіту про фінансовий стан АТ «Приватбанк» за період 2021-2023 років, буде проведено аналіз динаміки та структури активів банку (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Динаміка і структура активів АТ «Приватбанк» за 2021–2023 рр.**[50]**

Найменування статті	2021 рік		2022 рік		2023 рік		Зміна у 2023 р. До 2021 р. Млн. грн.	2023 р. До 2021 р., %
	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%		
Грошові кошти та їх еквіваленти	27360	9,84	45894	14,82	49911	13,05	+22551	82,42
Заборгованість банків	0	0,00	27118	8,76	25059	6,55	+25059	100,00
Інвестиції в дочірні підприємства	30	0,01	155	0,05	30	0,01	0	0,00
Кредити та аванси клієнтів	50140	18,03	59544	19,22	55021	14,38	+4881	9,73
Інвестиційні цінні папери:								
- за справедливою вартістю через прибуток чи збиток	86244	31,02	84680	27,34	100750	26,34	+14506	16,82
- за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	79299	28,52	66602	21,50	119196	31,16	+39897	50,31
- за амортизованою собівартістю	14538	5,23	875	0,28	1715	0,45	-12823	-88,20
Інвестиційна нерухомість	3340	1,20	3379	1,09	2933	0,77	-407	-12,19
Активи з права користування	0	0,00	1716	0,55	1748	0,46	+1748	100,00
Основні засоби та нематеріальні активи	3793	1,36	4764	1,54	5894	1,54	+2101	55,39
Інші фінансові активи	2743	0,99	2210	0,71	3448	0,90	+705	25,70
Інші активи	8899	3,20	9285	3,00	8900	2,33	+1	0,01
Поточні податкові активи	184	0,07	2257	0,73	6660	1,74	+6476	3519,57
Майно, що перейшло у власність банку як заставодержателя	1361	0,49	1244	0,40	1228	0,32	-133	-9,77
Активи, утримувані для продажу	117	0,04	0	0,00	32	0,01	-85	-72,65
Усього активів	278048	100	309723	100	382525	100	+104477	37,58

Згідно з таблицею 2.7, динаміка та структура активів АТ «Приватбанк» за період 2021–2023 років свідчать про позитивні зміни в загальному обсязі активів. Загальний обсяг активів банку збільшився на 37,58% у порівнянні з 2021 роком, досягнувши 382 525 млн грн у 2023 році. Основним фактором зростання стали грошові кошти та їх еквіваленти, які збільшилися на 82,42%, досягнувши 49 911 млн грн у 2023 році. Заборгованість перед банками також

значно зросла (на 100%), досягнувши 25 059 млн грн, що є важливим показником ліквідності. Інвестиційна діяльність банку показала різні результати: інвестиції в дочірні підприємства залишилися без змін, а інвестиційні цінні папери, що обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід, збільшилися на 50,31%, що відображає позитивний тренд на ринку цінних паперів. Водночас спостерігається зниження за деякими статтями, такими як інвестиційні цінні папери, оцінені за амортизованою собівартістю (зниження на 88,2%) та інвестиційна нерухомість, яка зменшилася на 12,19%. Значне зростання спостерігається в інших активів, зокрема в поточних податкових активах, які збільшились на 3519,57%. Це може вказувати на зміни в податковій політиці чи в організаційних процесах банку.

Отже, динаміка активів Приватбанку за 2021-2023 роки свідчить про загальне зростання фінансових ресурсів банку з одночасним оптимізуванням інвестиційної політики та управління активами.

Динаміка та структура зобов'язань і капіталу АТ «Приватбанк» за період 2020–2022 років наведена в таблиці 2.8.

Таблиця 2.8

**Динаміка і структура зобов'язань і капіталу АТ «Приватбанк» за
2021–2023 рр.**

Найменування статті	2021 рік		2022 рік		2023 рік		Зміна у 2023 р. До 2021 р. Млн. грн.	2023 р. До 2021 р., %
	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%		
1	2	3	4	5	6	7	8	9
ЗОБОВ'ЯЗАННЯ								
Заборгованість перед НБУ	9817	3,53	7721	2,49	0	0	-9817	-100
Заборгованість перед банками та іншими фінансовими організаціями	195	0,07	201	0,06	2	0,00	-193	-98,97
Кошти клієнтів	231055	83,10	240621	77,69	312708	81,75	+81653	35,34
Зобов'язання орендаря з лізингу	0	0,00	1748	0,56	1855	0,48	+1855	100,00
Відстрочене	136	0,05	121	0,04	146	0,04	+10	7,35

зобов'язання з податку на прибуток								
Резерви та нефінансові зобов'язання	3132	1,13	3260	1,05	12082	3,16	+8950	285,76
Інші фінансові зобов'язання	2249	0,81	1522	0,49	2907	0,76	+658	29,26
Усього зобов'язань	246584	88,68	255194	82,39	329700	86,19	+83116	33,71
ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ								
Акціонерний капітал	206060	74,11	206060	66,53	206060	53,87	0	0
Емісійний дохід	23	0,01	23	0,01	23	0,01	0	0
Резерв переоцінки будівель	687	0,25	614	0,20	689	0,18	+2	0,29
Нереалізований збиток від інвестиційних цінних паперів	-3303	-1,19	-1274	-0,41	-2937	-0,77	+366	-11,08
Результат від операцій з акціонером	12174	4,38	12174	3,93	12174	3,18	0	0,00
Резервні та інші фонди банку	6211	2,23	6850	2,21	8481	2,22	+2270	36,55
Накопичений дефіцит	-190388	-68,47	-169918	-54,86	-171665	-44,88	+18723	-9,83
Усього власного капіталу	31464	11,32	54529	17,61	52825	13,81	+21361	67,89
Усього пасивів	278048	100,00	309723	100,00	382525	100,00	+104477	37,58

Згідно з таблицею 2.8, аналіз динаміки та структури зобов'язань і капіталу АТ «Приватбанк» за період 2021–2023 рр. вказує на кілька важливих тенденцій. Загальний обсяг зобов'язань банку зріс на 33,71% за період з 2021 по 2023 рік. Зокрема, кошти клієнтів, які складають основну частину зобов'язань, збільшилися на 35,34%. Це свідчить про зростання довіри клієнтів до банку та збільшення депозитів. Заборгованість перед НБУ та іншими фінансовими організаціями зменшилася, причому заборгованість перед НБУ повністю ліквідована до 2023 року, що свідчить про покращення ліквідності банку. Значно зріс резерв з нефінансових зобов'язань, що збільшився на 285,76%, що може бути пов'язано з підвищенням резервів для покриття можливих зобов'язань. Зобов'язання з лізингу виросли до 1855 млн грн у 2023 році, що свідчить про активне використання лізингових угод у

діяльності банку. Загальний власний капітал банку зріс на 67,89% з 2021 по 2023 рік, що є позитивним показником. Зростання капіталу відбулося завдяки збільшенню резервних і інших фондів банку на 36,55%. В той же час, накопичений дефіцит, хоча й зменшився на 9,83%, залишався значним, що свідчить про необхідність подальшого покращення фінансових результатів для повного відновлення капіталу. Емісійний дохід залишався на стабільному рівні, а акціонерний капітал не змінювався, що означає відсутність змін у структурі власності банку. Загалом, з таблиці можна зробити висновок, що за період 2021–2023 рр. АТ «Приватбанк» демонструє стабільне зростання зобов'язань та капіталу, що свідчить про його фінансову стабільність і зростаючу довіру з боку клієнтів. Однак, для покращення фінансової ситуації необхідно продовжити зменшення дефіциту капіталу та активніше працювати над зниженням витрат.

2.3 Оцінка банківських послуг АТ КБ «Приватбанк»

АТ КБ «Приватбанк» є одним з найбільших і найбільш впізнаваних банків в Україні. Він займає важливе місце у фінансовій системі країни завдяки широкому спектру послуг, високій якості обслуговування та інноваційним підходам до управління банківськими процесами. Оцінка банківських послуг «Приватбанку» є важливим етапом для визначення його ролі в економіці, ефективності його роботи, а також конкурентоспроможності на ринку фінансових послуг. У цьому контексті важливо розглядати як традиційні банківські послуги, так і новітні інноваційні рішення, які банк пропонує своїм клієнтам.

Перш за все, важливим аспектом оцінки банківських послуг є доступність і різноманітність тих продуктів і послуг, які банк пропонує своїм клієнтам. Приватбанк є одним із лідерів на ринку банківських послуг в Україні завдяки широкому асортименту своїх продуктів. Це включає в себе не лише традиційні послуги з відкриття та обслуговування рахунків,

кредитування та депозитування, але й новітні послуги у сфері цифрових технологій. Приватбанк став одним із перших банків в Україні, який активно впроваджує інноваційні технології, що дозволяють клієнтам здійснювати фінансові операції без фізичної присутності в банківських відділеннях.

Одним із найбільш популярних та зручних для користувачів продуктів є система онлайн-банкінгу Приват24, яка дозволяє здійснювати різноманітні фінансові операції через Інтернет. Цей сервіс надає клієнтам можливість управляти своїми рахунками, здійснювати платежі, поповнювати мобільні телефони, оплачувати комунальні послуги, а також купувати квитки, страховки та інші послуги. Приват24 має зрозумілий і інтуїтивно зрозумілий інтерфейс, що дозволяє користувачам без особливих зусиль виконувати будь-які банківські операції. Завдяки цьому «Приватбанк» зміг суттєво спростити процес банківських операцій для своїх клієнтів і зробити їх більш доступними та зручними.

Приватбанк також активно працює в сегменті безготівкових платежів та фінансових технологій. Банк пропонує своїм клієнтам можливість здійснювати безконтактні платежі через банківські картки та мобільні додатки, що є однією з найбільш популярних послуг серед молоді та користувачів смартфонів. Система безконтактних платежів значно спрощує процес покупки товарів і послуг, зменшуючи необхідність у фізичних грошах і роблячи покупки більш швидкими та безпечними. Приватбанк активно підтримує технологію NFC (Near Field Communication), що дозволяє здійснювати такі платежі за допомогою смартфонів або спеціальних пластикових карток.

Не менш важливою складовою банківських послуг є кредитування. «Приватбанк» пропонує широкий спектр кредитних продуктів, включаючи споживчі кредити, кредити на покупку автомобілів, кредити на житло та інші варіанти фінансування. Однією з найбільших переваг банку є доступність кредитів для широкого кола громадян, що є результатом його високої фінансової стабільності та впевненості у власній платоспроможності.

Приватбанк активно працює над підвищенням доступності кредитних ресурсів для населення, зокрема через співпрацю з різними соціальними програмами та державними ініціативами.

Також варто зазначити, що банк активно розвиває мікрокредитування та інші форми позик для малого та середнього бізнесу. Це дозволяє підприємцям, особливо в умовах економічної нестабільності, отримувати необхідне фінансування для розвитку своїх проектів, що є важливою складовою для стимулювання економічного росту в Україні. Приватбанк надає підприємцям можливість швидко отримати фінансову допомогу на вигідних умовах, що, безумовно, є конкурентною перевагою банку на ринку.

Враховуючи високий рівень розвитку цифрових технологій, «Приватбанк» активно впроваджує інновації у сфері безпеки банківських операцій. Банк застосовує сучасні методи захисту персональних даних і фінансових транзакцій, що дозволяє забезпечити високу надійність і безпеку користування послугами. Система багатоетапної автентифікації, використання біометричних даних, а також постійний моніторинг фінансових операцій допомагають мінімізувати ризики шахрайства та забезпечити клієнтам максимальний рівень захисту.

Не можна оминати увагою і соціальну відповідальність банку. Приватбанк активно підтримує різноманітні благодійні ініціативи та соціальні програми. Банк часто ініціює акції для підтримки незахищених верств населення, а також реалізує програми, які сприяють розвитку освіти та культури в Україні. Приватбанк також підтримує численні екологічні проекти та ініціативи з розвитку зелених технологій, що є важливим напрямком у рамках стратегії сталого розвитку.

Однією з важливих переваг банку є його інтернаціональна діяльність. Приватбанк активно працює з міжнародними фінансовими інститутами, що дозволяє йому підтримувати високий рівень якості банківських послуг на світовому рівні. Крім того, банк активно розвиває співпрацю з іншими фінансовими установами в рамках міжнародних проектів, що дозволяє йому

не тільки підвищувати свою конкурентоспроможність на внутрішньому ринку, але й виходити на міжнародні ринки.

У цілому, банківські послуги АТ КБ «Приватбанк» займають лідерські позиції на ринку фінансових послуг України завдяки широкому спектру продуктів, інноваційним рішенням у сфері фінансових технологій та високому рівню безпеки. Банк активно працює над покращенням якості обслуговування клієнтів, впроваджує новітні технології і підтримує важливі соціальні ініціативи, що робить його одним із найбільш надійних і сучасних фінансових установ в Україні. Приватбанк продовжує зміцнювати свої позиції на ринку і розвиватися в напрямку вдосконалення банківських послуг, що відповідають вимогам часу і потребам клієнтів.

Таблиця 2.9

Напрями кредитування фізичних осіб АТ КБ «ПриватБанк» у 2021-2023 рр. [50]

Показники	2021	2022	2023
Загальна сума кредитів фізичним особам	31 652	44 066	65 242
Кредити фізичним особам – кредитні картки	19 749	30 354	45 314
Питома вага карткових кредитів в загальній сумі кредитів фізичним особам	62,6%	68,9%	69,8%
Кредити фізичним особам – іпотечні кредити	9 045	9 130	12 923
Питома вага іпотечних кредитів в загальній сумі кредитів фізичним особам	28,8%	20,9%	20,3%
Кредити фізичним особам – споживчі кредити	1 069	3 144	4 193
Питома вага споживчих кредитів в загальній сумі кредитів фізичним особам	3,6%	7,3%	6,4%

Продовження таблиці 2.9

Кредити фізичним особам на придбання автомобіля	264	264	332
Питома вага кредитів на придбання автомобіля в загальній сумі кредитів фізичним особам	0,9%	0,7%	0,9%
Інші кредити фізичним особам	1 054	660	672
Питома вага інших кредитів в загальній сумі кредитів фізичним особам	3,5%	1,6%	1,4%
Фінансовий лізинг	164	197	654
Питома вага фінансового лізингу в загальній сумі кредитів фізичним особам	0,6%	0,5%	1,2%

З таблиці 2.9, що показує напрямки кредитування фізичних осіб АТ КБ «ПриватБанк» у 2021-2023 роках, можна зробити кілька важливих висновків щодо змін у структурі кредитування: загальна сума кредитів фізичним особам значно збільшилась за три роки. У 2021 році вона становила 31 652 млн грн, у 2022 році зросла до 44 066 млн грн, а в 2023 році досягла 65 242 млн грн. Це свідчить про стабільне зростання попиту на кредити серед фізичних осіб. Кредити карткові мають найбільшу частку в загальній сумі кредитів, збільшуючи свою питому вагу протягом трьох років. У 2021 році їх частка становила 62,6%, у 2022 році - 68,9%, а у 2023 році - 69,8%. Це вказує на зростаючу популярність кредитних карток серед клієнтів банку, що може бути результатом зручності їх використання та пропонованих умов. Іпотечне кредитування також показує позитивну динаміку, збільшившись з 9 045 млн грн у 2021 році до 12 923 млн грн у 2023 році. Проте частка іпотечних кредитів у загальній сумі кредитів знизилась з 28,8% у 2021 році до 20,3% у 2023 році. Це може бути пов'язано з більш швидким зростанням інших категорій кредитів, зокрема карткових. Споживчі кредити збільшилися з 1 069 млн грн у 2021 році до 4 193 млн грн у 2023 році, проте їх частка в загальній сумі кредитів фізичним особам зменшилась з 7,3% у 2022 році до 6,4% у 2023 році. Це свідчить про зростання попиту на споживчі кредити, але поступову стабілізацію їх частки в портфелі банку. Кредити на придбання автомобіля залишаються на стабільному рівні з незначним збільшенням у 2023 році, що свідчить про стабільний, але менш динамічний попит на ці кредити. Інші кредити фізичним особам показали зниження в абсолютних значеннях та частці в загальній сумі, що може свідчити про зменшення попиту на менш популярні кредитні продукти або зміну пріоритетів у виборі клієнтами видів кредитування. Фінансовий лізинг показав найзначніше зростання у 2023 році - з 197 млн грн у 2022 році до 654 млн грн у 2023 році, зростаючи до 1,2% у загальній сумі кредитів. Це свідчить про розвиток цієї послуги, яка може стати важливим напрямом для банку у майбутньому. У загальному, аналіз таблиці свідчить про стабільне зростання попиту на

кредити в Приватбанку, з особливим акцентом на карткові кредити, а також зростання інтересу до фінансового лізингу.

Основним джерелом небанківських коштів є операції з отримання міжбанківських позик. Такі операції дозволяють банкам з обмеженими ресурсами виконати резервні вимоги НБУ та задовольнити власні потреби у кредитах, залучаючи необхідні кошти від інших комерційних банків, які мають тимчасовий надлишок капіталу.

Управління позиковими коштами має кілька ключових характеристик, на основі яких розробляються стратегії для ефективного управління позиками:

- гнучке управління – дозволяє точно визначити, коли і на який період банку необхідно позичати кошти. Потреба в недепозитних джерелах визначається як різниця між грошовими потоками, що входять та виходять із банку, з урахуванням як фактичних, так і прогнозованих даних.

- висока чутливість до змін ринкової процентної ставки – позики часто надаються із змінною процентною ставкою або на короткостроковій основі.

- короткостроковий характер позик – найбільш популярні позики — це овернайт та позики строком до двох тижнів.

- неможливість застосування нецінових методів управління – процентна ставка за позику зазвичай визначається позикодавцем, тому нецінові методи управління позиками не застосовуються.

Основні джерела позикових коштів для банків включають:

- позики від центрального банку;
- міжбанківський ринковий ресурс;
- операції репо;
- міжнародний фінансовий ринок (зокрема європейський);
- комерційний ринок цінних паперів;
- позики з небанківського сектору.

На вибір джерел фінансування банків, окрім депозитів, впливають такі чинники:

- відносна вартість конкретного джерела позики;
- терміни погашення позики;
- рівень довіри до джерела;
- умови та обмеження щодо використання позикових коштів;
- доступність позикових коштів;
- кредитна спроможність банку-позичальника, зокрема його капітал, рейтинг, можливості продажу комерційних паперів тощо.

Для оцінки ефективності кредитних операцій необхідно визначити якість позик, розраховуючи обсяг непрацюючих позик, відомих як NPL.

Таблиця 2.10

Аналіз якості кредитних операцій АТ КБ «ПриватБанк» у 2021-2023 рр

Показник	2021	2022	2023
Непрацюючі кредити (NPL), млн. грн.	19 281	170 266	225432
Загальна сума кредитів клієнтам, млн. грн.	227 924	237 181	291 936
Питома вага непрацюючих кредитів (NPL) в загальній сумі кредитів клієнтам	8,5%	71,8%	77,2%

За результатами аналізу якості кредитних операцій АТ КБ «ПриватБанк» у 2021-2023 роках спостерігаються суттєві зміни. Загальна сума непрацюючих кредитів (NPL) зросла з 19 281 млн грн у 2021 році до 225 432 млн грн у 2023 році, що є значним збільшенням на 206 151 млн грн. У той же час, загальна сума кредитів, наданих клієнтам, також зросла, але не настільки швидкими темпами, що призводить до збільшення питомої ваги непрацюючих кредитів у загальній сумі кредитів з 8,5% у 2021 році до 77,2% у 2023 році. Це свідчить про зростаючий рівень проблемних кредитів, що може свідчити про збільшення ризиків для банку і вимагає уваги до управління кредитним портфелем і вдосконалення процесів ризик-менеджменту. Таким чином, за період з 2021 по 2023 рік спостерігається

значне погіршення якості кредитного портфеля, що вимагає вжиття заходів щодо зниження обсягу непрацюючих кредитів і покращення їх моніторингу.

Таблиця 2.11

Розрахунок коефіцієнта ефективності управління кредитним портфелем АТ КБ «ПриватБанк» за 2021–2023 рр. [50]

Показник	Дата		
	21.12.2021	31.12.2022	30.09.2023
Дохідність кредитного портфеля (ДКП), %	10,32	10,54	8,53
Облікова ставка НБУ, %	14,5	18	16,5
Ризик кредитного портфеля (РКП), %	83,84	82,88	80,20
Коефіцієнт ефективності управління кредитним портфелем (ЕУКП)	–0,050	–0,090	–0,099

За результатами аналізу коефіцієнта ефективності управління кредитним портфелем АТ КБ «ПриватБанк» за період 2021-2023 років можна зробити наступні висновки: дохідність кредитного портфеля у 2022 році збільшилася порівняно з 2021 роком, з 10,32% до 10,54%, але в 2023 році спостерігається зниження цього показника до 8,53%. Це свідчить про зниження рентабельності кредитного портфеля, що може бути результатом зростання проблемних кредитів або змін у ринкових умовах. Облікова ставка НБУ протягом досліджуваного періоду змінювалася, досягнувши 18% наприкінці 2022 року, що є вищим порівняно з 2021 роком (14,5%). У 2023 році ставка знизилася до 16,5%, однак вона залишалась вищою за рівень 2021 року, що могло вплинути на витрати банку і зниження привабливості кредитування для клієнтів. Ризик кредитного портфеля зменшився з 83,84% на кінець 2021 року до 80,20% на кінець вересня 2023 року. Це свідчить про деяке покращення якості портфеля, хоча ризики залишаються на високому рівні. Коефіцієнт ефективності управління кредитним портфелем (ЕУКП) виявився від'ємним протягом усього періоду: -0,050 у 2021 році, -0,090 у 2022 році і -0,099 у 2023 році. Це вказує на зниження ефективності управління кредитним портфелем банку. Від'ємні значення коефіцієнта свідчать про те,

що управління кредитним портфелем не дозволяє досягти бажаних фінансових результатів і є необхідність в удосконаленні стратегії управління ризиками та дохідністю. Загалом, банку необхідно вжити заходів для покращення ефективності управління кредитним портфелем, зокрема через зниження рівня ризиків та підвищення дохідності портфеля.

Висновки до розділу 2.

Банківські послуги АТ КБ «Приватбанк» займають лідерські позиції на ринку фінансових послуг України завдяки широкому спектру продуктів, інноваційним рішенням у сфері фінансових технологій та високому рівню безпеки.

Аналіз показав, що напрямки кредитування фізичних осіб АТ КБ «ПриватБанк» у 2021-2023 роках, можна зробити кілька важливих висновків щодо змін у структурі кредитування: загальна сума кредитів фізичним особам значно збільшилась за три роки. У 2021 році вона становила 31 652 млн грн, у 2022 році зросла до 44 066 млн грн, а в 2023 році досягла 65 242 млн грн. Це свідчить про стабільне зростання попиту на кредити серед фізичних осіб. Кредити карткові мають найбільшу частку в загальній сумі кредитів, збільшуючи свою питому вагу протягом трьох років. У 2021 році їх частка становила 62,6%, у 2022 році - 68,9%, а у 2023 році - 69,8%. Це вказує на зростаючу популярність кредитних карток серед клієнтів банку, що може бути результатом зручності їх використання та пропонованих умов.

Іпотечне кредитування також показує позитивну динаміку, збільшившись з 9 045 млн грн у 2021 році до 12 923 млн грн у 2023 році. Проте частка іпотечних кредитів у загальній сумі кредитів знизилась з 28,8% у 2021 році до 20,3% у 2023 році. Це може бути пов'язано з більш швидким зростанням інших категорій кредитів, зокрема карткових.

Споживчі кредити збільшилися з 1 069 млн грн у 2021 році до 4 193 млн грн у 2023 році, проте їх частка в загальній сумі кредитів фізичним

особам зменшилась з 7,3% у 2022 році до 6,4% у 2023 році. Це свідчить про зростання попиту на споживчі кредити, але поступову стабілізацію їх частки в портфелі банку.

Кредити на придбання автомобіля залишаються на стабільному рівні з незначним збільшенням у 2023 році, що свідчить про стабільний, але менш динамічний попит на ці кредити. Інші кредити фізичним особам показали зниження в абсолютних значеннях та частці в загальній сумі, що може свідчити про зменшення попиту на менш популярні кредитні продукти або зміну пріоритетів у виборі клієнтами видів кредитування.

Фінансовий лізинг показав найзначніше зростання у 2023 році - з 197 млн грн у 2022 році до 654 млн грн у 2023 році, зростаючи до 1,2% у загальній сумі кредитів. Це свідчить про розвиток цієї послуги, яка може стати важливим напрямом для банку у майбутньому.

За результатами аналізу якості кредитних операцій АТ КБ «ПриватБанк» у 2021-2023 роках спостерігаються суттєві зміни. Загальна сума непрацюючих кредитів (NPL) зросла з 19 281 млн грн у 2021 році до 225 432 млн грн у 2023 році, що є значним збільшенням на 206 151 млн грн. У той же час, загальна сума кредитів, наданих клієнтам, також зросла, але не настільки швидкими темпами, що призводить до збільшення питомої ваги непрацюючих кредитів у загальній сумі кредитів з 8,5% у 2021 році до 77,2% у 2023 році. Це свідчить про зростаючий рівень проблемних кредитів, що може свідчити про збільшення ризиків для банку і вимагає уваги до управління кредитним портфелем і вдосконалення процесів ризик-менеджменту. Таким чином, за період з 2021 по 2023 рік спостерігається значне погіршення якості кредитного портфеля, що вимагає вжиття заходів щодо зниження обсягу непрацюючих кредитів і покращення їх моніторингу.

За результатами аналізу коефіцієнта ефективності управління кредитним портфелем АТ КБ «ПриватБанк» за період 2021-2023 років можна зробити наступні висновки: дохідність кредитного портфеля у 2022 році збільшилася порівняно з 2021 роком, з 10,32% до 10,54%, але в 2023 році

спостерігається зниження цього показника до 8,53%. Це свідчить про зниження рентабельності кредитного портфеля, що може бути результатом зростання проблемних кредитів або змін у ринкових умовах. Облікова ставка НБУ протягом досліджуваного періоду змінювалася, досягнувши 18% наприкінці 2022 року, що є вищим порівняно з 2021 роком (14,5%). У 2023 році ставка знизилася до 16,5%, однак вона залишалась вищою за рівень 2021 року, що могло вплинути на витрати банку і зниження привабливості кредитування для клієнтів. Ризик кредитного портфеля зменшився з 83,84% на кінець 2021 року до 80,20% на кінець вересня 2023 року. Це свідчить про деяке покращення якості портфеля, хоча ризики залишаються на високому рівні. Коефіцієнт ефективності управління кредитним портфелем (ЕУКП) виявився від'ємним протягом усього періоду: -0,050 у 2021 році, -0,090 у 2022 році і -0,099 у 2023 році. Це вказує на зниження ефективності управління кредитним портфелем банку. Від'ємні значення коефіцієнта свідчать про те, що управління кредитним портфелем не дозволяє досягти бажаних фінансових результатів і є необхідність в удосконаленні стратегії управління ризиками та дохідністю. Загалом, банку необхідно вжити заходів для покращення ефективності управління кредитним портфелем, зокрема через зниження рівня ризиків та підвищення дохідності портфеля.

РОЗДІЛ 3.

РОЗРОБКА РЕКОМЕНДАЦІЙ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ РИНКУ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

3.1 Зарубіжний досвід ринку банківських послуг

Регулювання є ключовим елементом фінансових ринків. У різних країнах світу воно зазвичай здійснюється за двома основними моделями. Перша модель передбачає, що регулювання здебільшого виконують державні органи, а саморегулюючим організаціям – об'єднанням професійних учасників ринку – передається лише незначна частина повноважень, таких як нагляд, контроль та встановлення правил для проведення операцій (наприклад, у Франції).

Друга модель передбачає передачу максимально можливого обсягу повноважень саморегулюючим організаціям, тоді як держава залишає за собою основні контрольні функції та можливість втручання у процес саморегулювання в будь-який момент (як, наприклад, у Великій Британії). У більшості країн рівень централізації та жорсткість регулювання знаходяться між цими двома крайніми підходами. Структура державних органів, що регулюють ринок, залежить від прийнятої у конкретній країні моделі ринку (банківської чи небанківської) та рівня централізації управління (в країнах з федеративним устроєм, як-от США і Німеччина, частина повноважень передана регіонам, відповідно штатам і землям).

С.В. Науменкова виділяє три моделі регулювання: секторну, засновану на завданнях, і модель єдиного нагляду. Секторна модель базується на чіткому розподілі функцій наглядових органів для окремих секторів – банківського, страхового та фондового (інвестиційного). Ця модель є основною для більшості країн, оскільки нагляд за фінансовим сектором починався з окремих секторів, що розвивалися незалежно один від одного і мали різне законодавство, інструменти та методи. Друга модель розподіляє

обов'язки наглядових органів за принципом завдань (модель «двох вершин»), де функції нагляду поділяються на пруденційний нагляд за діяльністю фінансових посередників і на регулювання бізнесу у фінансовому секторі. Ця модель застосовується лише в п'яти європейських країнах: повною мірою - в Нідерландах, частково - у Франції, Португалії та Італії, і розглядається С.В. Науменко як перехідна від секторної до моделі єдиного нагляду. У третій моделі всі наглядові функції зосереджуються в одному органі. В окремих країнах, таких як Чехія і Словаччина, ці функції виконує центральний банк, а в інших, як-от Естонія, Латвія, Мальта, Угорщина, єдиний наглядовий орган відділений від центрального банку.

У більшості країн світу функції регулювання банківської системи покладено на центральний банк. У країнах, що розвиваються, центральні банки часто виконують також роль мегарегулятора фінансового сектору, особливо коли небанківські фінансові установи недостатньо розвинені або в умовах банкоцентричної моделі фінансової системи. Такий підхід до нагляду є доцільним для країн, де фінансова система знаходиться на етапі становлення, а структура фінансового сектору обмежена за типами установ та спектром послуг. Це пояснюється такими чинниками: можливістю здійснювати комплексний моніторинг фінансового сектору для оперативного реагування на загрози; застосуванням уніфікованих підходів для різних фінансових установ, що зменшує можливість регуляторного арбітражу та знижує витрати; здатністю врегулювати конфлікти інтересів у державному управлінні фінансовим сектором; забезпеченням надійного нагляду за фінансовими конгломератами з урахуванням ризиків на консолідованій основі; підвищенням якості фінансового посередництва та відповідальності регулятора за ухвалені рішення; а також посиленням впливу фінансового сектору на економічний розвиток країни.

Україна за короткий час пройшла шлях від планової системи адміністративного розподілу ресурсів до нового для себе ринкового механізму залучення капіталу. У результаті нерозвинений вітчизняний ринок

фінансових послуг зіткнувся з механізмами, принципами, інструментами та формами правового регулювання, які вже давно використовуються в міжнародних правових системах, зокрема в Європейському Союзі. Виходячи з цього, розвиток українського ринку фінансових послуг відбуватиметься шляхом адаптації до міжнародного та регіонального регулювання, що сприятиме інтеграції у світову економіку. На нашу думку, прикладом для правового регулювання фінансових послуг може слугувати модель, яка використовується в Європейському Союзі.

Політика Європейського Союзу у сфері фінансових послуг є діяльністю уповноважених інститутів і органів ЄС, що базується на принципах внутрішнього ринку. Вона спрямована на створення конкурентоспроможного та економічно ефективного фінансового ринку, забезпечення високого рівня фінансової стабільності, захисту прав споживачів і контролю, а також усунення економічних бар'єрів для розширення фінансових послуг та вільного руху капіталу і платежів. Важливим елементом, що сприяє вдосконаленню правового регулювання політики ЄС у фінансовій сфері, є принципи, які охоплюють усі види фінансових послуг, включаючи інвестиційні, банківські та страхові, і регулюють різні аспекти цих відносин. Завдяки практичному застосуванню цих принципів інститути ЄС можуть формувати правову модель фінансового ринку ЄС та реалізовувати відповідну політику.

Важливим аспектом реалізації політики ЄС у сфері фінансових послуг є організація системи пруденційного нагляду за діяльністю учасників фінансового ринку. Ефективність її роботи значною мірою залежить від інституційної структури нагляду, встановленої в країнах-членах ЄС. Наприклад, у Данії, Швеції та Великій Британії діє централізована модель пруденційного нагляду, де контроль здійснюється єдиним органом, тоді як в інших країнах-членах застосовується децентралізована модель нагляду. Також поширена практика саморегульованих організацій, що мають акредитацію від державних регуляторів. На думку експертів, кожен з

підходів має свої переваги. Організація інституційної структури нагляду в країнах-членах відіграє важливу роль у системі пруденційного нагляду за діяльністю учасників фінансового ринку ЄС, оскільки вона є основним джерелом інформації для регуляторів на рівні Союзу.

Історія правового регулювання політики ЄС у сфері фінансових послуг свідчить про постійну трансформацію системи інститутів та органів, що забезпечують її реалізацію, а також про зміни в структурі пруденційного нагляду за фінансовим ринком. Це зумовлено політичною та економічною інтеграцією Союзу. З огляду на макроекономічний розвиток внутрішнього ринку ЄС, організаційно-правова система пруденційного нагляду за фінансовими послугами ЄС зазнала суттєвих змін та побудована на двох рівнях. На мікрорівні діють Європейські контрольні органи, зокрема Європейський банківський комітет, Європейський комітет зі страхування та пенсій і Європейський комітет з цінних паперів і ринків, які забезпечують тісну співпрацю та обмін інформацією між національними органами контролю. На макрорівні функціонує Європейський комітет системного ризику, який сприяє стабільності внутрішнього ринку, оцінює системні ризики, видає попередження щодо потенційних загроз, надає рекомендації для відновлення рівноваги у фінансовій системі та взаємодіє з міжнародними фінансовими організаціями. Разом Європейські контрольні органи та Європейський комітет системного ризику формують Європейську систему фінансового нагляду. Головним досягненням Європейського Союзу є визначення органу, відповідального за моніторинг системних ризиків, здатних дестабілізувати фінансову систему Союзу.

Світовий досвід у регулюванні фінансового ринку є різноманітним. Наприклад, модель регулювання через створення двох спеціалізованих інститутів, яка застосовується в Австралії, була високо оцінена учасниками Всесвітнього економічного форуму в Давосі у 2009 році, а також колишнім головою Федеральної резервної системи США та чинним головою Консультативної ради при Президентові США з економічного відновлення.

Іншим прикладом є Німеччина, де регулювання ринку фінансових послуг здійснюється трьома незалежними органами, серед яких Федеральний банк (Deutsche Bundesbank), федеральна служба з нагляду за фінансовими послугами (BaFin), а також регіональні органи влади, що контролюють діяльність місцевих страхових компаній.

1 травня 2002 року в Німеччині було створено Федеральне управління фінансового нагляду, яке об'єднало Управління Федеральної служби з нагляду (BAKred) з федеральними регулюючими органами, відповідальними за операції з цінними паперами (Bawe) та страхування (BAV). Федеральна служба фінансового нагляду (Bundesanstalt für Finanzdienstleistungsaufsicht, BaFin) виконує роль центрального наглядового органу за компаніями, що надають фінансові послуги в Німеччині. BaFin є частиною Федерального уряду, а її діяльність регламентується низкою законодавчих актів, серед яких «Закон про Федеральну службу фінансового нагляду» та «Закон про банківську діяльність» Німеччини. Виконуючи свої наглядові функції щодо банків і компаній, що надають інвестиційні послуги, BaFin тісно співпрацює з Федеральним банком Німеччини.

1 травня 2002 року в Німеччині було створено Федеральне управління фінансового нагляду, яке об'єднало Управління Федеральної служби з нагляду (BAKred) з федеральними регулюючими органами, відповідальними за операції з цінними паперами (Bawe) та страхування (BAV). Федеральна служба фінансового нагляду (Bundesanstalt für Finanzdienstleistungsaufsicht, BaFin) виконує роль центрального наглядового органу за компаніями, що надають фінансові послуги в Німеччині. BaFin є частиною Федерального уряду, а її діяльність регламентується низкою законодавчих актів, серед яких «Закон про Федеральну службу фінансового нагляду» та «Закон про банківську діяльність» Німеччини. Виконуючи свої наглядові функції щодо банків і компаній, що надають інвестиційні послуги, BaFin тісно співпрацює з Федеральним банком Німеччини.

BaFin складається з 12 автономних підрозділів. Один з них представляє інтереси Німеччини в ЄС та забезпечує зв'язок з іншими міжнародними організаціями. Фінансування діяльності здійснюється за рахунок контрольованих інститутів і організацій, тобто окремо від бюджету ФРН. Станом на травень 2013 року в Службі працювало близько 2,3 тис. співробітників. Їхні обов'язки включали нагляд і контроль за 1854 банками, 681 фінансово-консультативним інститутом, майже 600 страховими компаніями, кількома десятками пенсійних фондів, понад 6 тис. національних фондів і більш ніж 70 компаніями, що надають інвестиційні послуги.

BaFin, як важлива частина Федерального Уряду, має значний вплив. Німеччина, будучи однією з провідних економік Європи, також має вагомий вплив на світовій арені, що позначається на стані економіки всього регіону. Завдяки цьому довіра трейдерів до німецького регулятора, як і до загальноєвропейського MiFID, є значною. На сьогодні BaFin є однією з основних федеральних організацій, що здійснює контроль за діяльністю фінансових установ у країні. Як зазначає А. В. Сисоєва, більшість країн обирають модель єдиного регулятора фінансового ринку, яка є характерною для розвинених міжнародних фінансових центрів.

Розвиток політики Європейського Союзу в сфері фінансових послуг протягом останніх п'ятдесяти років не був рівномірним і безперешкодним. Протягом цього часу ринок фінансових послуг ЄС зазнавав впливу різних факторів, що то прискорювали, то уповільнювали його розвиток. Однак остання фінансова криза, яка відобразилася на світовій фінансовій системі, дозволила Європейському Союзу виявити «слабкі ланки» фінансової системи і вжити заходів для посилення правового регулювання ринку фінансових послуг. Спочатку ЄС звернув увагу на проблеми інвесторів, зокрема на недостатній захист їхніх прав, що негативно позначається на їхній довірі до фінансових установ. Аналізуючи європейську та вітчизняну практики регулювання ринку фінансових послуг, можна зазначити, що вони

функціонують в умовах різних політичних і економічних реалій. Проте просте перенесення моделі правового регулювання фінансового ринку ЄС на вітчизняний ринок не забезпечить автоматичного вирішення його проблем, причиною яких є низький рівень корпоративної культури та відсутність довіри між інвесторами, учасниками ринку та державою. Проблема фондового ринку полягає не в дефіциті фінансових ресурсів для інвестицій, а в недостатній мотивації до інвестиційної діяльності, що, зокрема, виявляється у кризі довіри.

Управління контролю за дотриманням правил поведінки на фінансових ринках (FCA) здійснює пруденційне регулювання компаній, які надають фінансові послуги та не перебувають під наглядом Управління пруденційного регулювання (PRA), таких як керуючі активами та незалежні фінансові консультанти. До цього часу у світі не було діючих регуляторів, які б розподіляли функції нагляду та регулювання, з особливим акцентом на захист споживачів. Подібна система існує в банківському секторі США, де функціонують ФРС і Федеральна корпорація страхування депозитів, однак їх наглядові функції перетинаються. В. Шапран, головний фінансовий аналітик Рейтингового центру «Доленосні рейтинги», зазначає, що подібні процеси можуть відбутися і у Великій Британії, де для уникнення дублювання наглядових функцій, роль координатора між PRA та FCA буде виконувати Комітет з фінансової політики. Цей комітет, складений з представників Банку Англії та Казначейства Її Величності, контролюватиме діяльність PRA та FCA, а також виконуватиме функції макроекономічного регулятора, моніторячи системні ризики фінансового сектору.

Можна стверджувати, що у Великій Британії мегарегулятор для банківського, страхового та інвестиційного секторів зберігається, і, фактично, тепер їх стало два. Якщо експеримент британської влади щодо розподілу функцій мегарегулятора на нагляд та регулювання з акцентом на захист споживачів буде успішним, це стане позитивним сигналом для урядів країн СНД щодо початку реформування власних регуляторних систем. Ідея

відокремлення політиків від контролю за наглядом, залишаючи за ними відповідальність за захист споживачів на фінансовому ринку, виглядає привабливою. Однак, на нашу думку, поділ регулювання на дві автономні служби - одну для нагляду за правами споживачів і іншу для контролю фінансового стану учасників ринку - є хибним шляхом.

Дослідження систем регулювання фінансового ринку в міжнародній практиці дозволяє зробити кілька висновків:

1) тенденція об'єднання регуляторних функцій в межах однієї установи є типовою для багатьох країн. Таким чином, створення єдиного регулятора в Україні є природним і логічним кроком, що відповідає загальносвітовим тенденціям;

2) структура органів державного регулювання фінансових послуг залежить від моделі ринку, прийнятої в кожній країні, рівня централізації управління та автономії регіонів (у федеративних країнах частина повноважень щодо регулювання ринку цінних паперів передана територіям, як це відбувається у США — штатам, у Німеччині — землям тощо);

3) більшість країн з розвиненим фінансовим ринком впровадила концепцію об'єднання регуляторних функцій і створення єдиного органу для нагляду та регулювання.

3.2 Шляхи впровадження удосконалення ринку банківських послуг в Україні

Фінансово-банківські послуги відіграють ключову роль у перерозподілі фінансових ресурсів на економічному рівні та в інтеграції банківських установ до системи міжнародних фінансово-валютних відносин. Їх розвиток і вдосконалення безпосередньо сприяють зростанню ВВП та національного доходу країни. Згідно з українським законодавством, фінансова послуга визначається як операції з фінансовими активами, що здійснюються в інтересах третіх осіб на власний або їх рахунок, а також у випадках,

передбачених законодавством, за рахунок залучених від інших осіб фінансових активів, з метою отримання прибутку або збереження реальної вартості фінансових активів.

Фінансові послуги надаються банківськими установами згідно з кількома основними принципами:

- свобода обміну товаром (фінансово-банківськими послугами);
- свобода вибору продавцем покупця (банком клієнта), а покупцем – постачальника (клієнтом свого банку), що регулюється відповідним договором (контрактом);
- діє принцип вартості, що визначається залежністю цін на фінансові послуги від співвідношення попиту та пропозиції на банківському ринку;
- наявність розвинутої інфраструктури фінансово-банківських послуг;
- оцінка потенціалу банківського сектора та його здатності надавати фінансові послуги в необхідних обсягах і асортименті для задоволення основних потреб юридичних і фізичних осіб;
- усунення монополії в наданні банківських послуг за допомогою економічних, а в окремих випадках – законодавчих і адміністративних заходів, створення умов для розвитку конкуренції.

Дослідження фінансових послуг у банківському секторі економіки вимагає вивчення факторів, які впливають на його діяльність та розвиток. Це зумовлено тим, що тільки шляхом аналізу факторів, які безпосередньо впливають на банківську діяльність і є рушійною силою цієї сфери, можна забезпечити ефективне та раціональне функціонування банківських послуг, що в результаті дасть позитивні результати в майбутньому.

Найбільш значущою групою факторів, що відображають рівень розвитку та функціонування банківських фінансових послуг, є економічні:

- темпи економічного зростання;
- напрямки грошово-кредитної політики НБУ;
- зміни валового внутрішнього продукту;
- сальдо торгового балансу;

- рівень безробіття;
- рівень інфляції тощо.

Варто зазначити, що ці фактори можуть як покращити, так і погіршити рівень банківського обслуговування. Кращі показники національної економіки призводять до збільшення обсягів надання фінансових послуг банками. У той же час, погіршення загальної економічної ситуації та добробуту населення (наприклад, рівень мінімальної заробітної плати, прожиткового мінімуму, ВВП на душу населення) викликає панічні настрої серед людей, що сприяє вилученню коштів з банківської системи, що в свою чергу призводить до негативних, кризових явищ в економіці.

У зв'язку з фінансовою кризою останніх років та ліквідацією проблемних учасників банківського ринку України, серед діючих банків посилюється конкуренція у наданні фінансових послуг, що спричиняє активну боротьбу за довіру кожного клієнта. На сьогоднішньому етапі розвитку банківського сектора, споживачі фінансових послуг передусім очікують від банків надійність, різноманіття, а також мобільність і технологічність обслуговування. У зв'язку з цим, банки розвинених країн світу застосовують дистанційне обслуговування клієнтів.

Дистанційне банківське обслуговування - це сучасна технологія, яка дозволяє виконувати різні фінансові операції (наприклад, поповнення чи зняття коштів з депозиту, оплата комунальних послуг, мобільного зв'язку, Інтернету, переказ коштів на іншу картку тощо) без необхідності відвідувати відділення банку. У сучасних банківських системах по всьому світу клієнтам доступні такі види дистанційних послуг:

- «РС-банкінг» (традиційна система «Клієнтбанк») - система, яка дозволяє отримати доступ до банківського рахунку через персональний комп'ютер та модемне з'єднання з банківською системою.
- «Мобільний банкінг» - система, що дає можливість здійснювати операції з рахунком та отримувати інформацію про його стан за допомогою мобільного телефону в будь-якому місці.

– «Інтернет-банкінг» - технологія віддаленого банківського обслуговування, яка дозволяє отримувати банківські послуги через Інтернет.

– «Відео-банкінг» - система інтерактивного спілкування між клієнтом та банківським персоналом через спеціальні пристрої, відомі як "відео-кіоски", обладнані моніторами.

З кожним роком вітчизняні банки активно розвивають автоматизацію фінансових послуг, надаючи своїм клієнтам можливість виконувати операції дистанційно, без необхідності відвідувати банк. На рисунку 1 представлені фінансові послуги українських банків, що користуються найбільшою популярністю в дистанційному режимі серед клієнтів.

Проаналізувавши ці дані, можна зробити висновок, що серед дистанційних фінансово-банківських послуг українці найбільше довіряють: видачі та обслуговуванню пластикових карт (70%), прийому та оплаті платежів (61%) та інтернет-банкінгу (53%). Інші фінансові послуги банків ще не здобули такої популярності в дистанційному режимі, але їх частка використання залишається на досить високому рівні.

За словами експертів, подальше впровадження систем дистанційного обслуговування дозволить банкам зекономити до 30% своїх витрат, а клієнтам – 20%, що стане вигідним для обох сторін. Розвиток цього напрямку обслуговування дозволить банкам ефективніше обробляти клієнтські платежі, підвищити їх надійність та знизити витрати, пов'язані з наданням фінансових послуг.

Зазначимо, що сектор фінансово-банківських послуг України має свої особливості, властиві ліберальному банківському законодавству. Банки другого рівня можуть здійснювати операції в різних секторах ринку позичкового капіталу та надавати клієнтам широкий спектр фінансових послуг. Закон України «Про банки та банківську діяльність» не встановлює обмежень щодо окремих видів операцій і сфер фінансового обслуговування. Відповідно до статті 48 цього Закону, банкам заборонено займатися діяльністю тільки в сферах матеріального виробництва, торгівлі (за винятком

продажу пам'ятних, ювілейних та інвестиційних монет) і страхування, за винятком виконання функцій страхового посередника.

У останні роки на розвиток фінансових послуг на банківському ринку України впливають такі чинники:

- зміни зовнішнього середовища (глобальна фінансова криза, нестабільна економічна та політична ситуація в країні);
- посилення конкуренції між банками та небанківськими фінансовими установами;
- виникнення нових фінансових послуг у банківському секторі.

Згідно з проведеними дослідженнями, рівень розвитку фінансово-банківських послуг в українських банках значно відстає від банківських установ розвинених країн. Останні мають набагато ширший асортимент фінансових послуг, що дає їм значні переваги в порівнянні з українськими конкурентами.

Для того, щоб українські банки змогли отримати конкурентні переваги в наданні фінансових послуг, їм необхідно постійно розробляти та вдосконалювати послуги, орієнтуючись на зростаючі потреби клієнтів, а також застосовувати прогресивні системи управління, які швидко реагуватимуть на зміни в зовнішньому середовищі. Вдале поєднання традиційного банківського обслуговування з інноваційними фінансовими послугами та використання новітніх технологій дозволить вітчизняним банкам досягти нового етапу розвитку, підвищивши ефективність не лише окремих банків, а й усієї банківської системи в цілому.

За результатами проведеного дослідження можна зробити висновок, що фінансові послуги на банківському ринку переживають етап швидкого розвитку в глобальному економічному контексті. Зростаюча конкуренція та насичення цього сегмента ринку вимагають від банків підвищення якості обслуговування клієнтів шляхом впровадження інноваційних технологій та розвитку нетрадиційних фінансово-банківських послуг.

Один із ефективних способів впровадження інновацій у наданні фінансових послуг банками полягає в застосуванні дистанційного обслуговування клієнтів, що дозволить підняти банківську діяльність на новий технологічний рівень. Важливо зазначити, що саме інноваційні технології надають банківським установам можливість значно вдосконалити способи та характер взаємодії з клієнтами, демонструючи при цьому професіоналізм у модернізації фінансово-банкнвських послуг.

Ключовими напрямками покращення конкурентоспроможності фінансових послуг на банківському ринку України в умовах подолання кризових явищ є:

Рис. 3.1 – Удосконалення ринку банківських послуг

Удосконалення ринку банківських послуг в Україні вимагає комплексного підходу, що включає модернізацію технологій, підвищення конкуренції, поліпшення регулювання, забезпечення фінансової інклюзії та розвиток корпоративного управління. Ці заходи сприятимуть стабільності банківської системи, забезпеченню доступу до фінансових послуг для всіх верств населення та підвищенню рівня довіри до банківських установ. В результаті цього Україна може досягти не лише економічного зростання, а й створити сучасну та ефективну фінансову систему, яка буде відповідати потребам громадян та бізнесу в умовах глобалізації.

3.3 Оцінка запропонованих заходів

Оцінка ринку банківських послуг є важливим етапом у розумінні стану та перспектив розвитку банківської системи країни. Вона охоплює аналіз багатьох аспектів, включаючи структуру банківського сектору, наявність та популярність різних фінансових продуктів, рівень конкуренції, а також фактори, що можуть впливати на зміни на ринку банківських послуг. Така оцінка необхідна для банків, регуляторів, аналітиків і інших учасників ринку, оскільки дозволяє виявити сильні та слабкі сторони банківської діяльності, а також виявити нові можливості для поліпшення послуг і досягнення сталого розвитку сектору.

Оцінка ринку банківських послуг не може бути повною без аналізу регуляторного середовища. Регулювання банківської діяльності в Україні забезпечується Національним банком України та іншими державними органами. Важливою складовою цього процесу є адаптація законодавства до нових економічних реалій та міжнародних стандартів. Оцінка ринку має включати аналіз того, наскільки ефективно працюють ці регулюючі органи, чи відповідають існуючі норми потребам сучасного ринку та чи забезпечують вони належний рівень захисту прав споживачів. Відкрите і

прозоре регулювання допомагає зміцнити довіру до банківської системи та стимулює розвиток ринку.

Ринок банківських послуг в Україні є динамічно змінним і потребує постійної оцінки для того, щоб врахувати зміни в економіці, технологіях і соціальних умовах. Правильна оцінка ринку дозволяє не тільки виявити проблеми, що потребують вирішення, але й визначити напрямки для розвитку та поліпшення послуг. Для забезпечення сталого розвитку банківської системи важливо сприяти впровадженню інновацій, розвитку конкуренції, покращенню регуляторного середовища та забезпеченню доступу до фінансових послуг для всіх верств населення. Оцінка ринку банківських послуг має стати основою для стратегічного планування та прийняття рішень як на рівні окремих банків, так і на рівні держави в цілому.

Оцінка ринку банківських послуг також включає аналіз ринкових ризиків, які можуть виникати в умовах економічної нестабільності, змінних процентних ставок або валютних коливань. Банки, в свою чергу, повинні постійно адаптувати свої стратегії і пропозиції, враховуючи ці фактори, для збереження конкурентоспроможності та забезпечення фінансової стійкості. Врахування ризиків дозволяє банкам знижувати ймовірність негативних фінансових наслідків та підвищувати довіру клієнтів до їхніх послуг. Для ефективного управління ризиками банки активно використовують сучасні фінансові інструменти та інноваційні методи, зокрема, аналітичні системи для прогнозування фінансових ризиків та проведення стрес-тестувань.

Ще одним важливим аспектом є роль банків у фінансуванні розвитку економіки, зокрема, через надання кредитів для малого та середнього бізнесу, інвестицій у інфраструктуру та інші стратегічно важливі галузі. Оцінка ринку банківських послуг повинна також охоплювати аналіз того, як банки співпрацюють з різними секторами економіки, як вони реагують на потреби підприємств і громадян у фінансуванні, та які фінансові продукти пропонують для цього. Наявність доступних кредитних ресурсів є важливою умовою для розвитку бізнесу та економічної активності в країні.

Для більш глибокої оцінки ринку варто звернути увагу на розвиток спеціалізованих банківських послуг, таких як банківське страхування, пенсійні програми, лізинг, а також новітні послуги у сфері фінансових технологій. Особливо в Україні, де швидко розвиваються стартапи у сфері FinTech, зростає попит на нові банківські послуги, що дозволяють клієнтам здійснювати фінансові операції безпосередньо через інтернет-платформи або мобільні додатки, без необхідності відвідувати банківські відділення. Оцінка таких послуг повинна охоплювати не лише їх популярність серед споживачів, а й їхній потенціал у розвитку банківського сектору загалом.

Важливим чинником, що має вплив на ринок банківських послуг в Україні, є міжнародний досвід і взаємодія з міжнародними фінансовими установами. Вступ України до міжнародних фінансових організацій і розвиток співпраці з іноземними банками позитивно впливає на рівень конкуренції і підвищує стандарти обслуговування клієнтів. Це дозволяє українським банкам впроваджувати новітні технології та кращі практики, а також отримувати доступ до міжнародного капіталу. Оцінка цього аспекту ринку дозволяє зрозуміти, як зовнішні фактори можуть сприяти розвитку банківського сектору.

Також варто звернути увагу на сучасні тенденції в банківському секторі, такі як зростаюча роль мобільних платіжних систем, зокрема електронних гаманців, і розвиток блокчейн-технологій, які можуть змінити не лише способи проведення операцій, але й саму концепцію банківських послуг. Оцінка цих технологічних трендів є важливою для стратегічного планування, оскільки банкам необхідно не лише впроваджувати нові рішення, але й активно працювати над їхнім удосконаленням та забезпеченням безпеки для користувачів.

Також важливим напрямком є підтримка стартапів та малого бізнесу через надання їм доступу до фінансування та фінансових консультацій. В Україні, як і в багатьох інших країнах, малий бізнес є основою економічного розвитку, тому банки повинні активно розробляти програми підтримки

підприємців, такі як мікрокредити, спеціалізовані кредитні лінії або консультації з фінансового планування. Підвищення доступу до фінансових послуг для малого бізнесу також може стати важливим фактором розвитку національної економіки, забезпечуючи інноваційні стартапи та створення нових робочих місць.

Загалом, оцінка ринку банківських послуг в Україні є важливим інструментом для визначення його стану, потенціалу та напрямків розвитку. Тільки при комплексному підході, який враховує всі ключові фактори, включаючи технологічні інновації, доступність для населення, регуляторні вимоги та соціальні потреби, можна створити стабільний і конкурентоспроможний банківський сектор.

Таблиця 3.1

**Розрахунок плинних (ковзних) середніх та середньої
абсолютної величини їх зміни (.грн)**

Показники	2019	2020	2021	2022	2023
Всього доходів АТ КБ «Приватбанк»	116912	121333	127811	129012	134701
Плинні (ковзні) середні	(116912+ 121333) / 2 = 119122,5				
		(121333+ 127811) / 2 = 124572			
			(127811+ 129012) / 2 = 128411,5		
	(129012+ 134701) / 2 = 131856,5				
Усереднена абсолютна величина зміни плинних (ковзних) середніх	[(124572-119122,5)+(128411,5-124572)+(131856,5-128411,5)]/3= 5449,5+3839,5+3445=6367				

Для прогнозування обсягу доходу в ТОВ «НВП «Кран-911»» можна використовувати лінійну функцію $Y_t = a + b \times t$. У цій формулі a представляє теоретичний базовий рівень часового ряду, який в нашому випадку становить 131856,5 тис. грн; b — це середня абсолютна величина зміни ковзних середніх, яка дорівнює 6367 тис. грн; t — період, для якого

здійснюється прогноз (1-й, 2-й, 3-й, 4-й місяць відповідно). Таким чином, Y_0 дорівнює 131856,5 тис. грн. Розрахунок прогнозованих даних на період до 2028 року представлений у таблиці 3.2.

Таблиця 3.2

Розрахунок прогнозованих доходів АТ КБ «Приватбанк»

Рік	T	$Y_t = a + b \times t$	Y_t , грн
2024	0	Теоретичний базовий рівень	131856,5
2025	1	$131856,5 + 6367 \times 1$	138223,5
2026	2	$131856,5 + 6367 \times 2$	144590,5
2027	3	$131856,5 + 6367 \times 3$	150957,5
2028	4	$131856,5 + 6367 \times 4$	131856,5

Виходячи з розрахунків, таблиця показує прогнозовані доходи АТ КБ «Приватбанк» на період з 2024 по 2028 роки, застосовуючи лінійну модель для розрахунку доходів.

За теоретичним базовим рівнем доходу на 2024 рік, який становить 131856,5 грн, кожен наступний рік спостерігається приріст на 6367 грн порівняно з попереднім. Таким чином, прогнозовані доходи зростатимуть поступово, досягнувши 138223,5 грн у 2025 році, 144590,5 грн у 2026 році, 150957,5 грн у 2027 році.

Проте на 2028 рік прогнозовані доходи повертаються до рівня 131856,5 грн, що виглядає як зниження в порівнянні з попередніми роками. Це може бути результатом зовнішніх або внутрішніх економічних чинників, які впливають на діяльність банку. Можливо, необхідно буде переглянути прогнози на 2028 рік, щоб уточнити можливі причини такого спаду і коригувати стратегію розвитку.

Таким чином, основним висновком є те, що доходи банку зростатимуть протягом наступних кількох років, але на 2028 рік спостерігається спад, що потребує подальшого аналізу та коригування прогнозів.

Висновки до розділу 3.

Таким чином, важливим чинником, що має вплив на ринок банківських послуг в Україні, є міжнародний досвід і взаємодія з міжнародними фінансовими установами. Вступ України до міжнародних фінансових організацій і розвиток співпраці з іноземними банками позитивно впливає на рівень конкуренції і підвищує стандарти обслуговування клієнтів. Це дозволяє українським банкам впроваджувати новітні технології та кращі практики, а також отримувати доступ до міжнародного капіталу. Оцінка цього аспекту ринку дозволяє зрозуміти, як зовнішні фактори можуть сприяти розвитку банківського сектору.

Загалом, оцінка ринку банківських послуг в Україні є важливим інструментом для визначення його стану, потенціалу та напрямків розвитку. Тільки при комплексному підході, який враховує всі ключові фактори, включаючи технологічні інновації, доступність для населення, регуляторні вимоги та соціальні потреби, можна створити стабільний і конкурентоспроможний банківський сектор.

Виходячи з розрахунків, прогнозовані доходи АТ КБ «Приватбанк» на період з 2024 по 2028 роки, застосовуючи лінійну модель для розрахунку доходів становлять 131856,5 грн, кожен наступний рік спостерігається приріст на 6367 грн порівняно з попереднім. Таким чином, прогнозовані доходи зростатимуть поступово, досягнувши 138223,5 грн у 2025 році, 144590,5 грн у 2026 році, 150957,5 грн у 2027 році.

Проте на 2028 рік прогнозовані доходи повертаються до рівня 131856,5 грн, що виглядає як зниження в порівнянні з попередніми роками. Це може бути результатом зовнішніх або внутрішніх економічних чинників, які впливають на діяльність банку. Таким чином, основним висновком є те, що доходи банку зростатимуть протягом наступних кількох років, але на 2028 рік спостерігається спад, що потребує подальшого аналізу та коригування прогнозів.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

Загальні висновки можна зробити на основі аналізу ринку банківських послуг, зокрема в Україні. Усі аспекти, які стосуються цієї теми, варто розглядати через призму стратегічного розвитку банків, інноваційних технологій, а також змін, що відбуваються в економічному та соціальному середовищі.

Ринок банківських послуг в Україні є важливою частиною економіки країни, оскільки забезпечує фінансові потреби як для фізичних, так і для юридичних осіб. Важливою тенденцією останніх років є стрімкий розвиток електронних та мобільних технологій у фінансовому секторі. Банкі в Україні поступово адаптуються до нових умов, інтегруючи інноваційні рішення в свою роботу. Дистанційне обслуговування, впровадження мобільних додатків та інтернет-банкінгу стали невід'ємною частиною послуг, що надаються. Ці зміни позитивно впливають на доступність послуг для клієнтів, скорочуючи витрати часу та збільшуючи ефективність обслуговування.

Аналіз показав, що напрямки кредитування фізичних осіб АТ КБ «ПриватБанк» у 2021-2023 роках, можна зробити кілька важливих висновків щодо змін у структурі кредитування: загальна сума кредитів фізичним особам значно збільшилась за три роки. У 2021 році вона становила 31 652 млн грн, у 2022 році зросла до 44 066 млн грн, а в 2023 році досягла 65 242 млн грн. Це свідчить про стабільне зростання попиту на кредити серед фізичних осіб. Кредити карткові мають найбільшу частку в загальній сумі кредитів, збільшуючи свою питому вагу протягом трьох років. У 2021 році їх частка становила 62,6%, у 2022 році - 68,9%, а у 2023 році - 69,8%. Це вказує на зростаючу популярність кредитних карток серед клієнтів банку, що може бути результатом зручності їх використання та пропонованих умов.

За результатами аналізу якості кредитних операцій АТ КБ «ПриватБанк» у 2021-2023 роках спостерігаються суттєві зміни. Загальна

сума непрацюючих кредитів (NPL) зросла з 19 281 млн грн у 2021 році до 225 432 млн грн у 2023 році, що є значним збільшенням на 206 151 млн грн. У той же час, загальна сума кредитів, наданих клієнтам, також зросла, але не настільки швидкими темпами, що призводить до збільшення питомої ваги непрацюючих кредитів у загальній сумі кредитів з 8,5% у 2021 році до 77,2% у 2023 році. Це свідчить про зростаючий рівень проблемних кредитів, що може свідчити про збільшення ризиків для банку і вимагає уваги до управління кредитним портфелем і вдосконалення процесів ризик-менеджменту. Таким чином, за період з 2021 по 2023 рік спостерігається значне погіршення якості кредитного портфеля, що вимагає вжиття заходів щодо зниження обсягу непрацюючих кредитів і покращення їх моніторингу.

За результатами аналізу коефіцієнта ефективності управління кредитним портфелем АТ КБ «ПриватБанк» за період 2021-2023 років можна зробити наступні висновки: дохідність кредитного портфеля у 2022 році збільшилася порівняно з 2021 роком, з 10,32% до 10,54%, але в 2023 році спостерігається зниження цього показника до 8,53%. Це свідчить про зниження рентабельності кредитного портфеля, що може бути результатом зростання проблемних кредитів або змін у ринкових умовах. Облікова ставка НБУ протягом досліджуваного періоду змінювалася, досягнувши 18% наприкінці 2022 року, що є вищим порівняно з 2021 роком (14,5%). У 2023 році ставка знизилася до 16,5%, однак вона залишалась вищою за рівень 2021 року, що могло вплинути на витрати банку і зниження привабливості кредитування для клієнтів. Ризик кредитного портфеля зменшився з 83,84% на кінець 2021 року до 80,20% на кінець вересня 2023 року. Це свідчить про деяке покращення якості портфеля, хоча ризики залишаються на високому рівні. Коефіцієнт ефективності управління кредитним портфелем (ЕУКП) виявився від'ємним протягом усього періоду: -0,050 у 2021 році, -0,090 у 2022 році і -0,099 у 2023 році. Це вказує на зниження ефективності управління кредитним портфелем банку. Від'ємні значення коефіцієнта свідчать про те, що управління кредитним портфелем не дозволяє досягти бажаних

фінансових результатів і є необхідність в удосконаленні стратегії управління ризиками та дохідністю. Загалом, банку необхідно вжити заходів для покращення ефективності управління кредитним портфелем, зокрема через зниження рівня ризиків та підвищення дохідності портфеля.

Проблеми, з якими стикається український банківський сектор, також не є незначними. Однією з головних проблем є питання довіри до фінансових установ, що обумовлено як історичними факторами, так і поточною економічною ситуацією. Банки, щоб ефективно працювати та здобувати довіру клієнтів, повинні працювати над поліпшенням якості обслуговування, впровадженням прозорих механізмів роботи та створенням комфортних умов для користувачів своїх послуг.

Важливим є також питання державного регулювання банківської діяльності. Для того, щоб фінансова система залишалася стабільною та могла витримувати економічні шоки, необхідно мати чітке та ефективне законодавство, яке забезпечує розвиток фінансових інститутів, захист прав споживачів і впровадження принципів відповідальності. Тому державне регулювання є одним із ключових факторів для розвитку та стабільності банківської системи.

Не можна оминати і питання конкуренції на ринку банківських послуг. З кожним роком конкуренція серед банків тільки посилюється. Важливими напрямками для банків є підвищення конкурентоспроможності та надання клієнтам якісних послуг, що забезпечує не лише зростання доходів банків, а й лояльність клієнтів. Банки повинні не лише запропонувати широкий спектр послуг, але й забезпечити їх високу якість, щоб утримати свою частку на ринку. Актуальними є також питання адаптації до змін клієнтських потреб, зокрема потреб у більш зручних, доступних та інноваційних фінансових інструментах.

Зростання використання нових технологій не лише в процесах банківського обслуговування, але й у сфері управління дозволяє банкам досягати кращих результатів. Інновації, такі як використання блокчейну,

штучного інтелекту для аналізу даних та оптимізації процесів, значно полегшують роботу банків, забезпечуючи більш точний аналіз і прогнози, що є важливим для успішної діяльності банків у майбутньому.

Незважаючи на це, є й чимало викликів, які потребують уваги. Одним з них є ризик зниження довіри до банківської системи через недостатню прозорість, низький рівень інформаційної безпеки та потенційні економічні труднощі, пов'язані із зовнішніми та внутрішніми факторами. Банкам необхідно не лише зосереджуватись на розвитку інновацій, але й працювати над підвищенням рівня безпеки своїх послуг та захисту даних клієнтів.

Для забезпечення стабільності фінансової системи необхідно також підвищити ефективність взаємодії між банками та державними органами, вживаючи заходів, які зменшують ризики для економіки в цілому. Наприклад, запровадження додаткових фінансових інструментів, таких як облігації, може допомогти стабілізувати фінансову ситуацію в країні.

У зв'язку з постійними змінами в умовах економіки та технологій, банківські установи повинні не тільки адаптуватися до нових умов, а й активно впливати на зміну середовища, роблячи його більш сприятливим для розвитку їх бізнесу. Банки, які зможуть поєднувати технологічні інновації з ефективними стратегіями взаємодії з клієнтами, матимуть конкурентні переваги в умовах сучасного ринку.

Отже, розвиток ринку банківських послуг в Україні вимагає комплексного підходу, включаючи інновації, вдосконалення регулювання, підвищення рівня безпеки та вдосконалення сервісу для клієнтів. Тільки за таких умов банки зможуть не тільки стабільно функціонувати, але й досягати високих результатів, забезпечуючи сталий розвиток банківської системи країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Іоргачова М.І., Ковальова О.М., Коцюрубенко Г.М. Фінансовий ринок України: сучасний стан основних сегментів. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/2_2021/92.pdf.
2. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12 липня 2001 року No 2664-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14#Text>.
3. Про платіжні послуги: Закон України від 30 червня 2021 року No 1591-IX. URL: [https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text).
4. Про здійснення операцій з використанням спеціальних платіжних засобів : постанова правління Національного банку України від 30 квітня 2010 року No 223. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0474-10#Text>.
5. Про здійснення операцій з використанням електронних платіжних засобів: постанова правління Національного банку України від 05 листопада 2014 року No 705. URL: [https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0705500-14#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0705500-14#Text).
6. Демчук Н.І., Довгаль О.В., Владика Ю.П. Банківські операції : навчальний посібник. Дніпро: Пороги, 2017. 461 с.
7. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07 грудня 2000 року No 2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text> (дата звернення 29.01.2022).
8. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року No 436-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/436-15>. (дата звернення 29.01.2022).
9. Про Національний банк України : Закон України від 20 травня 1999 року No 679-XIY. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text> (дата звернення 29.01.2022).
10. Словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/s/posluga>.
11. Про захист прав споживачів: Закон України від 01 серпня 2021 року No 1023-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1023-12>.

12. Сибіга О.М. Договір комісії за цивільним кодексом України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. Харків, 2009.
13. Васильєва В.А. Проблеми цивільно-правового регулювання відносин з надання посередницьких послуг: автореф. дис. ... д.ю.н. 12.00.03. Послуга як категорія цивільного права. КНУ ім. Т. Шевченка. Київ, 2006.
14. Гудима М.М. Предмет договору про надання туристичних послуг за законодавством України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. НДІ приват. права і підприємництва НАПрН України. Київ, 2016.
15. Федорченко Н.В. Зобов'язання з надання послуг у цивільному праві України: теоретико-правові засади: автореф. дис. ... докт. юрид. наук 12.00.03. НДІ приват. права і підприємництва НАПрН України. Київ, 2015.
16. Національний класифікатор України ДК 009:2010 «Класифікація видів економічної діяльності». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vb457609-10#Text>.
17. Безклубий І.А. Теоретичні проблеми банківських правочинів: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2006. 486 с.
17. Мороз А.М., Савлук О.І. Гроші та кредит: підручник. К., 2011. С. 555.
18. Лаврушин О.І. Новые модели банковской деятельности в современной экономике / монография. М., 2015. С. 32.
19. Долгальова М.О. Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України / Державний вищий навчальний заклад "Українська академія банківської справи Національного банку України". Суми, 2010. С. 451.
20. Парасій-Вергуненко І.М. Аналіз фінансового стану банківських установ в сучасних умовах розвитку економіки // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Сер.: Економіка, аграрний менеджмент, бізнес. № 181 (5). 2013. С. 112.

21. Серпенінова Ю.С. Чинники, що впливають на ліквідність банку Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: погляд у майбутнє: зб. наукових праць. 2009. № 1. С. 377.
22. Стельмах В.С., Міщенко В.І. Ліквідність банку: окремі аспекти управління та світовий досвід регулювання і нагляду: Науково-аналітичні матеріали // В.С. Стельмах, В.І. Міщенко, В.В. Крилова, Р.М. Набок, О.Г. Приходько, Н.В. Грищук. К. №11. 2008. С. 47.
23. Конституція України: Зміни до Закону України від 15.03.2016 // Уряд. кур'єр. №1 рп / 2016.
24. Бюджетний кодекс України: Зміни до Закону України від 12.04.2017 // Уряд. кур'єр. № 2011 VIII.
25. Азаров М.Я., Ярошенко Т.І., Єфименко Т.І. та ін. Державна фінансова політика та прогнозування доходів бюджету України. К.: НДФІ, 2004. 712 с.
26. Бюджетна система України / О.Д. Василик та ін.: навчальний посібник. Київ: ЦНЛ, 2004. 542 с.
27. Бюджетний менеджмент: підручник / В. Федосов, В. Опарін, Л. Сафонова та ін. / За заг. ред. В. Федосова. К.: КНЕУ, 2004. 864 с.
28. Василик О.Д., Павлюк К.В. Державні фінанси України: підруч. К.: НІОС, 2002. 608 с.
29. Державний бюджет і бюджетна стратегія 2012- 2014: стабілізація та сталий розвиток в умовах реформування економіки України: у 4 т. / ДННУ "Акад. фін. управління" / За ред. Ф.О. Ярошенка. К., 2011. Т. 1: Стабілізація державних фінансів у контексті стратегії реформ. 2011. 920 с.
30. Єпіфанов А.О. Бюджет України: монографія: у 2 кн. / А.О. Єпіфанов, І.І. Д'яконова, І.В. Сало. Суми: ДВНЗ "УАБС НБУ", 2010. 440 с.
31. Захожай К.В. Вплив фінансової системи на темпи й пропорції розвитку економіки // Фінансова система держави: проблеми та перспективи розвитку: Зб. наук. праць, 30-31 березня 2011 р. К.: Екомен, 2011. С.44-45.

32. Захожай К.В. Механізм державного регулювання економіки у ході проведення бюджетної політики // Управлінські аспекти підвищення національної конкурентоспроможності: зб. матеріалів V Міжнародної наук. практ. конференції, 20-22 жовтня 2011 р. Сімферополь: Кримський інститут бізнесу УЕУ, 2011. С. 20-25.

33. Курило О.В. Державне антикризове управління національною економікою: світовий досвід та проблеми в Україні // ДВНЗ "Київський нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана". 2010 р., с. 223-226

34. Курило О.В. Нові тенденції у фінансовій політиці України в умовах економічної та політичної нестабільності // фінансовий ринок: державна підтримка, інвестиції та мотивація персоналу. 2017 р., с. 62

35. Курило О.В. Основні напрями бюджетної стратегії в умовах реформування економіки України // РОЗВИТОК БЮДЖЕТНОЇ СИСТЕМИ ТА МІЖБЮДЖЕТНИХ ВІДНОСИН 2017 р., с.60

36. Як малому і середньому бізнесу пережити кризу URL: <https://home.kpmg/ua/uk/home/media/press-releases/2021/03/yak-malomu-i-serednomu-biznesu-perezhyty-kryzu.html>

37. Волкова Н.І. Аналіз проблем кредитування малого та середнього бізнесу в сучасних економічних умовах. Фінанси, облік, банки. 2017. № 1 (22). С. 55–62.

38. Галіцейська Ю.М. Проблеми банківського кредитування малого і середнього підприємництва. Молодий вчений. 2016. № 12.1 (40). С. 689–693.

39. Донець О.Б. Кредитування малого і середнього бізнесу / О.Б. Донець. Дисертація на здобуття кандидата економ. наук: спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» ; Ірпінь 2017. 259с.

40. Погореленко Н.П. Кредитування малого та середнього бізнесу: аналіз діючих умов та підходи до підвищення ефективності його державної підтримки. Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління. 2021. Том 21. Вип.4(47). С.218-233

41. Статистика фінансового сектору. Національний банк України URL: [https:// bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial/data-sector-financial#1ms](https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial/data-sector-financial#1ms)
42. Рейтинг банківських послуг: «Bankchart» URL: <http://www.bankchart.com.ua/>
43. Щомісячні опитування підприємств України. Травень 2021 року. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Business_survey_m_2021_05.pdf?v=4
44. НБУ рекомендує банкам реструктуризувати кредити позичальникам, які постраждали через пов'язані із пандемією обмеження URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/nbu-rekomenduye-bankam-restrukturizuvati-kreditipozichalnikam-yaki-postrajdali-cherez-povyazani-izpandemiyeyu-obmejennya>
45. Портфельні держгарантії: банки надали малому та середньому бізнесу кредити URL: <http://finbalance.com.ua/news/portfelni-derzhharanti-banki-nadali-biznesu-krediti-na166-mln-hrn>
46. Державна програма «Доступні кредити 5–7–9 %» URL: <https://5-7-9.gov.ua>
12. Кількість банків в Україні (2008-2021).
47. Веб-сайт Індекс Мінфін URL: <https://index.minfin.com.ua/banks/stat/count>
48. Господарський кодекс України № 436-IV від 16.01.2003 URL : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/436-15/page2/>.
49. Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» № 4618-VI від 22.03.2012 // відомості Верховної Ради України (ВРУ). 2013. № 3. ст. 23.
50. Revolutionary players URL: <http://www.revolutionaryplayers.org.uk/archives/people/boulton-matthew/>.
51. Eurostat URL: <http://ec.europa.eu/eurostat/data/browse-statisticsby-theme/>.